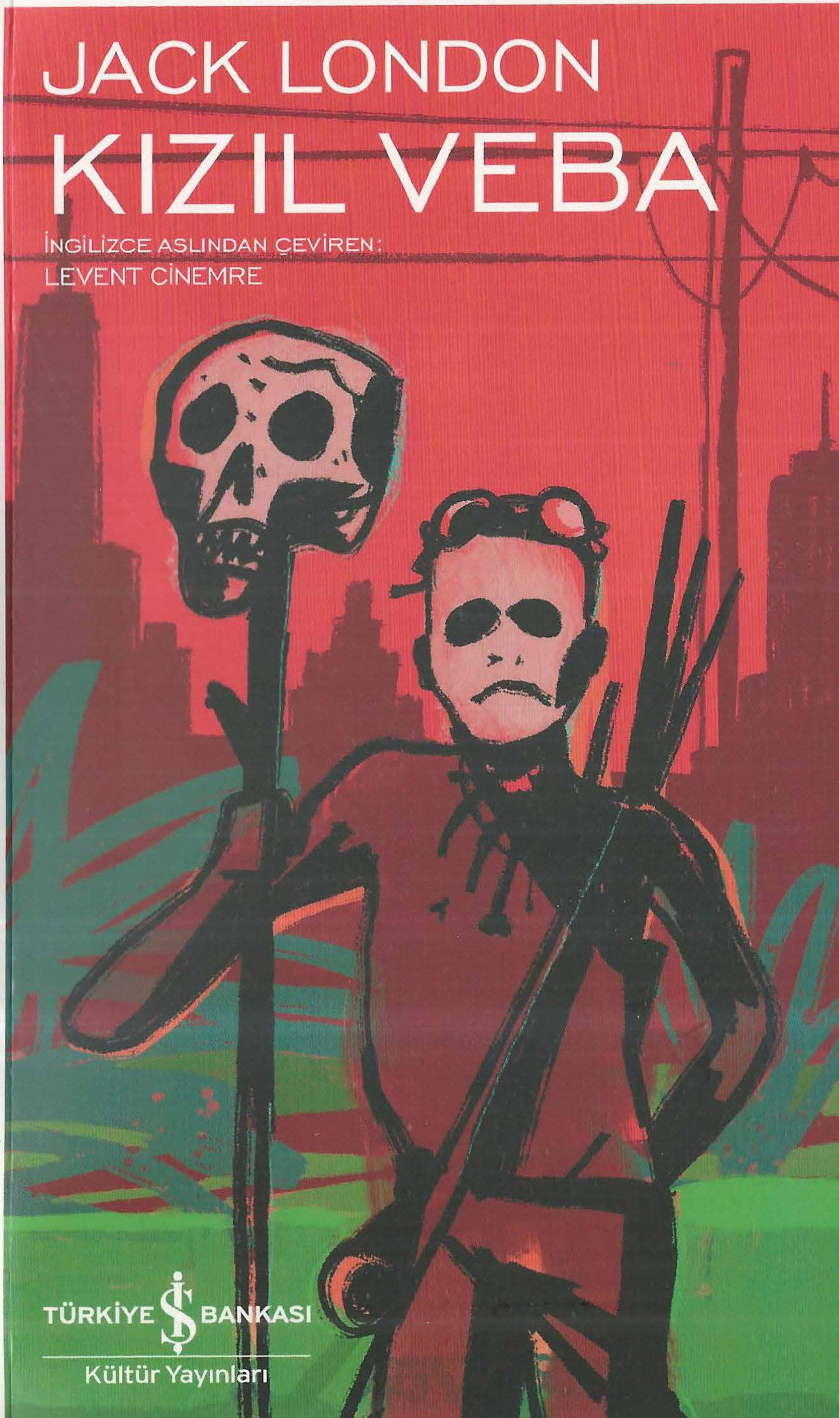
MODERN KLASİKLER DİZİSİ - 152

JACK LONDON

KIZIL VEBA

İNGİLİZCE ASLINDAN ÇEVİREN:
LEVENT CİNEMRE

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

JACK LONDON ● KIZIL VEBA

152

Genel Yayın: 4814

JACK LONDON
KIZIL VEBA

ÖZGÜN ADI
THE SCARLET PLAGUE

SERTİFİKA NO: 40077

EDİTÖR
BARIŞ ZEREN

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
MEHMET CELEP

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM TEMMUZ 2020, İSTANBUL

ISBN 978-625-7070-78-2

BASKI: SENA OFSET AMBALAJ MAT. SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ
Maltepe Mah. Litros Yolu Sk. No:2/4 Matbaacılar Sitesi 2 Dk: 4Nb9
Zeytinburnu/İstanbul Tel. (0212) 613 38 46 Sertifika No: 45030

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91 Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

ÇEVİREN: LEVENT CİNEMRE

Ankara Anadolu Lisesi ve Mülkiye mezunu. Bankacılık ve finansman alanlarında çalıştıktan sonra on yıl kadar gazetecilik yaptı. Daha sonra yayın dünyasına geçti. Çeviriyi hayatının paralel evreni olarak görüp, tüm bu yıllar içinde Thomas Friedman'ın *Dünya Düzdür*, E.H. Carr'ın *Lenin'den Stalin'e Rus Devrimi* ve Jack London'ın başeseri *Martin Eden* da dahil olmak üzere birçok kitabı Türkçeleştirdi. Halen Jack London'ın bütün eserlerini dilimize kazandırma yolunda ağır adımlarla ilerliyor.

Modern
Klasikler
Dizisi - 152

Jack London

Kızıl Veba

İngilizce aslından
çeviren: Levent Cinemre

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

I

Patika, bir zamanlar üzerinden demiryolu geçen yükseltilmiş toprak set boyunca uzanıyordu. Ancak demiryolunda yıllardır tren işlemiyordu. Orman, setin iki yamacından yürümüş, ağaçlar ve çalılardan oluşan bir dalgayla örterek üstünü yeşile bürümüştü. Bir insanın bedeni kadar dar olan patika, artık sadece vahşi hayvanların yoluydu. Arada sırada ormanın yeşili içinden kendini gösteren paslı demir parçaları, raylarla traverslerin hâlâ durduğunu ortaya koyuyordu. Bir yerde, tam da bağlantı noktasında filiz vermiş olan yirmi beş santimlik bir ağaç rayın ucunu havaya kaldırıp tamamen gözler önüne sermişti. Yatağını çakılların ve çürümüş yaprakların doldurabileceği kadar uzun olan mıhın tuttuğu travers de belli ki rayı izlemiş, böylece dağılıp dökülmekte olan kereste tuhaf bir eğimle havaya kalkmıştı. Ne kadar eski olsa da bu demiryolunun bir zamanlar monoray* olduğu anlaşılıyordu.

İhtiyar bir adamla bir çocuk bu yoldan yürüyordu. Oldukça yavaş ilerliyorlardı çünkü adam hayli yaşlıydı, şöylece bir dokunup geçmiş olan inme yüzünden hareket ederken sürekli titriyor, elindeki uzun sopaya dayanmadan yürüyemiyordu. Kafasını güneşten, keçi derisinden yapılma kaba

* Tek ray üzerinde hareket eden tren ve bu treni taşıyan demiryolu. (ç.n.)

bir bere koruyordu. Başlığın altından seyrek bir tutam kirli ve kırçıl saç çıkmıştı. Koca bir yapraktan, maharetle yapılmış güneş siperliğinin koruduğu gözleri, dikkatle ayağının bastığı yerlere bakıyordu. Normalde kar beyazı olması gereken ama saçını yıpratıp kirleten aynı havayla ve aynı kamp ortamınca pisletildiğini ortaya koyan sakalı, iç içe geçmiş bir kıl yığını halinde neredeyse beline kadar uzanıyordu. Omuzlarıyla göğsünden aşağıya keçi derisinden yapılma tek parçalı perişan giysisi sarkıyordu. Çok ileri yaşta olduğunu ortaya koyan sıska ve pörsümüş kollarıyla bacaklarındaki güneş yanıkları, yaralar ve sıyrıklar, yıllardır dış koşullara açık halde yaşadığını gösteriyordu.

İhtiyarın yavaşlığına ayak uydurmak için kaslarının hız hevesini bastırarak önde yürüyen çocuk da onun gibi üstüne tek parçalı bir şey giymişti: ortasındaki delikten kafasını geçirdiği, kenarları düzensiz kesilmiş bir ayı postu. On iki yaşından fazla göstermiyordu. Bir domuzun yeni kesilmiş kuyruğu, bir kulağının üstüne hınzırca asılmıştı. Bir elinde orta boy bir yayla ok vardı.

Sırtında ok dolu sadağı vardı. Boynundaki sırıma asılmış kından, bir avcı bıçağının dövülmüş sapı baş vermişti. Marsık gibi esmerdi ve neredeyse kedi adımlarıyla, yumuşacık yürüyordu. Gözleri, teninin bu güneş yanığıyla belirgin bir karşıtlık içindeydiler: mavi, derin deniz mavisi renginde ve bir çift matkap kadar keskin ve dikkatliydiler. Sanki sürekli arkayı ve çevreyi kollamayı alışkanlık haline getirmişlerdi. Çocuk yürürken bir yandan da etrafı kokluyor; kabarıp inen, titreyen burun delikleri, dış dünyadan beynine sonsuz bir iletiler dizisi aktarıyordu. Yine son derece güçlü olan duyma yetisi de işlevini kendiliğinden sürdürebilecek şekilde eğitilmişti. Bilinçli bir çaba göstermeksizin, görünürdeki sessizlik içinde fark edilmeyen tüm sesleri duyar ve ister yaprakların yelin önündeki hışırtısı ister arılarla sineklerin vızıltısı ister sadece rüzgâr ara ara dindiğinde kendisine ula-

şabilen denizin uzaklardaki gümbürtüsü isterse hemen ayağının dibindeki deliğinin girişine bir avuç toprak küreyen tarla sincabının tıkırtısı olsun; duyar, birbirinden ayırt eder ve sınıflandırırdı.

Bir anda dikkat kesildi çocuk. Ses, görüntü ve koku, hep beraber uyarmıştı onu. Eli geri gidip ihtiyara dokununca ikisi de oldukları halde kaldılar. İleriden, toprak setin üstünden çıtırtılar geliyordu. Çocuğun bakışları hareketlenen çalılara sabitlendi. Sonra manzaranın içine koca bir ayı, bir boz ayı daldı ve insanları görür görmez aynı onlar gibi donup kaldı. Onlardan hoşlanmamıştı, huysuz huysuz homurdandı. Çocuk yavaş hareketlerle okunu yaya yerleştirip yine yavaşça kirişi gerdi. Bunu yaparken gözlerini ayıdan hiç ayırmamıştı.

Yeşil yaprağının altından dikkatle tehlikeye bakan ihtiyar da çocuk kadar sessizdi. Birkaç saniye boyunca bu karşılıklı inceleme sürdükten sonra ayının giderek daha çok rahatsız olduğunu gösteren bir homurtu koyuvermesiyle birlikte çocuk, kafasının bir hareketiyle ihtiyarın patikadan çekilip toprak setten aşağı inmesi gerektiğini işaret etti. Yayını hazır tutup geri geri giderek o da ihtiyarı izledi. Toprak setin öbür tarafındaki çıtırtılar ayının gittiğini haber verene kadar orada beklediler. Sonra öne düşüp tekrar patikaya çıkarken, çocuk sırıttı.

"Amma da büyüktü, değil mi Granser," diye kıkırdadı.

İhtiyar başıyla onayladı.

İncecik, dayanılmaz bir sesle, "Her geçen gün daha da irileşiyorlar," diye şikâyet etti. "Cliff House'a[1] giderken insanın hayati tehlike atlatacağı zamanları göreceğim kimin aklına gelirdi? Ben küçükken Edwin, havanın güzel olduğu günlerde San Francisco'dan buraya on binlerce adam, kadın ve bebek gelirdi. Tabii ki o zamanlar ortalıkta ayı falan olmazdı. Hayır efendim, olmazdı. Hatta insanlar kafeste tutulan ayıları görmek için üstüne para verirdi; sayıları o kadar azalmıştı."

"Para nedir Granser?"

İhtiyar daha cevap vermeye fırsat bulamadan aklına bir şey gelen çocuk, zafer kazanmışçasına üstündeki ayı postunun içindeki keseye elini sokup hırpalanmış ve kararmış bir gümüş dolar çıkardı. Parayı yaklaştırınca ihtiyarın gözleri ışıldadı.

"Ben göremiyorum," diye mırıldandı. "Bak bakalım tarihini görebilecek misin, Edwin?"

Çocuk kahkahalarla güldü.

"Harikasın Granser," diye bağırdı hoşnutlukla, "her zaman küçük işaretlerin büyük şeyler anlattığına inanırsın."

İhtiyar parayı tekrar gözlerine yaklaştırırken alışık olduğu kırgınlıklardan birini daha yaşadığı anlaşılıyordu

Tız bir sesle, "2012," dedikten sonra da tuhaf bir şekilde çenesi açılıverdi. "Beşinci Morgan'ın Patronlar Kurulu tarafından Amerika Birleşik Devletler Başkanı atandığı yıl. Bu para, basılan son paralardan olmalı çünkü 2013 yılında Kızıl Ölüm geldi. Tanrım! Tanrım! Bir düşün! Bunlar altmış yıl önce oldu ve dünyada o yılları gören bir tek ben kaldım. Bunu nerede buldun Edwin?"

Çocuk, yarım akıllıların önemsiz gevezeliklerini hoşgörülü bir ilgiyle karşılayan bakışlarla ihtiyarı izlerken, cevabını gecikmeden verdi.

"Hu-Hu'dan aldım. O da geçen bahar San Jose'de keçi güderken bulmuş. Bunun *para* olduğunu o söyledi. Acıkmadın mı Granser?"

İhtiyar sopasını daha da sıkı tutarak hızlanırken gözleri iştahla parlıyordu.

"Umarım Tavşandudak bir yengeç yakalamış olsun... hatta iki," diye mırıldandı. "Çok güzel oluyorlar, hele de ağzında diş kalmamışsa ve dedelerini seven, onun için yengeç yakalayan torunların varsa, öyle güzel yeniyorlar ki. Ben küçükken..."

Tam o sırada Edwin gördüğü şey nedeniyle birdenbire durmuş, okunu yerleştirmiş, yayını geriyordu. Toprak setin

kenarındaki bir yarığın kıyısında durmuştu. Eskiden burada olan bir menfezin içinden geçen akarsu, artık menfez kalmadığı için toprak dolguda bir yarık oluşturmuştu. Yarığın öte tarafında bir rayın ucu havaya yükselmişti. Üzerini kaplamış bitki ve sarmaşıkların arasından paslanmış demiri görünüyordu. Az ilerisinde, çalıların yanında oturmuş bir tavşan, ürpertili bir duraksama içinde çocuğa bakıyordu. Aradaki mesafe en az on beş metreydi ama ok doğru istikamette fırlayıp tavşanı mıhladı. Yaralanan hayvan ani bir dehşetle çığlıklar atıp acı içinde seke seke çalılıkların arasına daldı. Yarığın dik kenarından aşağı, sonra da öbür taraftan yukarı sıçrayan oğlan kahverengi tenli bir şimşeğe, uçan bir kürke dönmüştü. Sırım gibi kasları, zarif ve etkin biçimde hareket geçen çelik yaylar gibiydi. Yaralı hayvanı yaklaşık otuz metre ötede, yoğun çalılıkların arasında yakaladı, kafasını uygun bir ağacın gövdesine vurdu ve taşısın diye Granser'a verdi.

"Tavşan güzel, pek güzel," derken sesi titriyordu ihtiyarın. "Ama ağızlara layık bir ziyafet olacaksa yengeci tercih ederim. Ben küçükken..."

Edwin sabırsızca, "Neden hep böyle anlamsız şeyler söyleyip duruyorsun?" diyerek ihtiyarın başlamak üzere olduğu boşboğaz lafları kesti.

Aslında çocuğun ağzından tam olarak bu sözcükler çıkmamış, onları uzaktan andıran ama daha gırtlaktan, daha patlak sesler ve meramını en ekonomik biçimde anlatabileceği laflar dökülmüştü. Konuşması adamınkiyle sadece uzaktan benzerlikler taşıyordu; ihtiyarın konuştuğu dilse kullanım bozukluğu sağanağına yakalanmış, kırık dökük bir İngilizceydi.

"Söyle bana," diye devam etti Edwin, "neden yengece 'ağızlara layık ziyafet' diyorsun? Yengeç, yengeçtir, öyle değil mi? Senden başka kimsenin ona böyle komik bir isim taktığını görmedim."

İhtiyar iç geçirip cevap vermeyince sessizce yollarına devam ettiler. Ormandan çıkıp denizin kenarına kadar uzanan kumul tepelerinin oluşturduğu bir şeride girdikleri anda, köpüren dalgaların sesi yükseldi. Tepelerin arasında birkaç keçi otluyor, hayvan derisine bürünmüş bir çocuksa kurtlar gibi görünen ve uzaktan *collie* cinsini* hatırlatan köpeğinin yardımıyla onları güdüyordu. Sahilin yaklaşık yüz metre açığındaki sivri kayalardan, gırtlakların derinlerinden gelen sürekli kükreme veya böğürme sesleri, dalgaların gümbürtüsüne karışıyordu. Devasa denizaslanları güneşin altına yatmak ve birbirleriyle kavga etmek üzere kendilerini bu kayaların üstüne atardı. Daha yakın bir yerde, yabani görünüşlü üçüncü çocuk tarafından yakılmış ateşin dumanı göklere yükseliyordu. Çocuğun etrafında, keçileri gözleyene benzeyen ve kurt gibi görünen birkaç köpek oturuyordu.

İhtiyar ateşe yaklaştıkça gelen kokuları iştahla içine çekerek hızını artırdı.

"Midye!" diye mırıldandı kendinden geçmişçesine. "Midye! Şuradaki yengeç değil mi, Hu-Hu? Yengeç, öyle değil mi? Canlarım, sevgili torunlarım benim, ne de seversiniz şu ihtiyar dedenizi."

Görünüşe göre Edwin'le aynı yaşta olan Hu-Hu, sırıttı.

"Tam istediğin gibi Granser. Dört tane var."

İhtiyarın titrek hevesi, insanın içini acıtıyordu. Ağır hareket eden bacaklarının izin verdiği hızla kumun üzerine oturup közün üzerinden bir midye aldı. Ateşte kabukları açılmış, içindeki somon rengi etli kısım iyice pişmişti. Baş ve işaret parmakları arasında tuttuğu lokmasını, titremelerine rağmen hızla ağzına götürdü. Ama midye çok sıcaktı ve bir an sonra aynı hızla adamın ağzından dışarı atılacaktı. Acıyla

---

* İskoçya kökenli bir çoban köpeği cinsi. Son derece zekidir, hassastır, sahibinin istek ve ihtiyaçlarını iyi anlar. Arkadaş canlısıdır, çocuklarla arası iyidir. Türkiye'de de çok sevilen *Lassie* filmindeki Lassie adlı köpek bu cinstir. (ç.n.)

ağzından tükürükler saçan ihtiyarın gözleri yaşardı, yanaklarından aşağı yaşlar boşaldı.

Oğlanlar, yaban hayatın acımasızlığı dışında bir mizaha sahip olmayan gerçek yabanilerdi. Son derece komik buldukları bu olay karşısında kahkahaya boğuldular. Hu-Hu hoplaya zıplaya dans ederken Edwin gülmekten yerlerde yuvarlandı. Keçileri güden çocuk da eğlenceye katılmak için koşup geldi.

Acı içindeki ihtiyar, gözlerinden akmaya devam eden yaşları silmeye çalışmadan, "Edwin, soğut şunları, soğut," diye yalvardı. "Yengeç de soğuk olsun Edwin. Bilirsin ihtiyar dedeniz yengeçleri pek sever."

Midyelerin kabukları açılıp içlerindeki su dışarı çıktıkça közlerden büyük bir cızırtı yükseldi. Yedi santimden on beş santime kadar değişen boylarda büyük kabuklulardı. Çocuklar midyelerin etli kısımlarını çubuklarla çıkarıp soğusun diye denizin kıyıya bıraktığı büyükçe bir odun parçasının üzerine koydular.

"Ben küçükken büyüklerimize gülmez, saygı gösterirdik."

Çocuklar kulak asmayınca Granser, kimsenin dinlemediği şikâyetle azar karışımı laflarına devam etti. Bu kez daha dikkatli davranıp ağzını yakmadı. Hepsi yemeye başladı; ellerinden başka bir şey kullanmadan, ağızlarını şapırdata şapırdata yiyorlardı. Tavşandudak dedikleri üçüncü çocuk, ihtiyarın ağzına götürdüğü midyenin üzerine çaktırmadan bir tutam kum atıp, kumlar adamın dişetlerini ve dilinin sümüksü cidarını acıtınca tekrar kahkahalar patlak verdi. Kendisine şaka yapıldığının farkına varmamış olan adam, Edwin merhamete gelip de ağzını temizlesin diye ona bir sukabağı tatlı su getirene kadar ağzındakileri tükürüp durdu.

Edwin, "Hu-Hu, nerede şu yengeçler?" diye sordu. "Granser bayıla bayıla atıştıracak onları."

Kendisine koca bir yengeç uzatılırken Granser'ın gözleri iştahla ışıldadı. Bacakları ve kabuğu tamam olan bir yengeçti

bu ama içindeki et çıkarılmıştı. Parmakları titreyen, tadacağı lezzetin beklentisiyle bir şeyler mırıldanan ihtiyar, yengecin bacaklarından birini kırınca içinin bomboş olduğunu gördü.

"Yengeçler, Hu-Hu," diye hayıflandı. "Ne olmuş bu yengeçlere?"

"Seni kandırdım Granser. Yengeç yok! Bir tane bile bulamadım."

İhtiyarın hayal kırıklığının sonucu olan gözyaşlarının yanaklarından aşağı süzüldüğünü gören oğlanlar, neşeden kendilerinden geçtiler. O sırada Hu-Hu, içi boş olan kabuğun yerine fark ettirmeden yeni pişmiş bir yengeç koydu. Yengecin koparılmış bacaklarının içindeki beyaz etten, iştah açıcı bir koku yükseliyordu. Koku ihtiyarın burun deliklerine ulaşınca büyülenmiş gibi gözlerini aşağıya çevirdi.

Adamın hüzünden neşeye geçişi çok ani oldu. Yengeci yemeye başladığı andan itibaren kokluyor, zevkle mırıldanıyor, kendi kendine anlaşılmaz laflar geveliyordu. Oğlanlar artık ona pek dikkat etmiyorlardı çünkü alışık oldukları bir sahneydi bu. Arada sırada ihtiyarın ağzından çıkan nidaları ve ağzını şapırdatıp dudaklarını yalarken mırıldandığı, "Ah mayonez! Bir düşünsenize o mayonezi! En son altmış yıl önce yapıldı! Kimse kokusunu bile duymadan aradan iki nesil geçti! Halbuki o zamanlar bütün restoranlarda yengeçle birlikte mayonez de servis edilirdi," gibi kendilerine bir şey ifade etmeyen lafları da dinlemiyorlardı.

İhtiyar, artık daha fazla yiyemeyecek hale gelince içini çekti, ellerini çıplak bacaklarına sildi ve gözlerini denize dikti. Dolu midesinin verdiği rahatlıkla anıları canlanmıştı.

"Bir düşünsenize! Güzel bir pazar günü ben bu kumsalı kadınlar, erkekler ve çocuklarla dopdolu, capcanlı halde gördüm. Üstelik onları yiyecek ayı falan da yoktu ortada. Tam şu tepenin üstünde istediğiniz her şeyi alabileceğiniz büyük bir restoran vardı. O zamanlar San Francisco'da dört milyon kişi yaşardı. Ya şimdi, koca şehirde ve kırsalında top-

lasan kırk kişi ancak var. Denizde gemiler yüzerdi. Gemiler sürekli Golden Gate Boğazı'ndan geçer, içeri dışarı gidip gelirlerdi. Sonra hava taşıtları, zeplinler ve uçan makineler vardı. Saatte tam üç yüz kilometre gidebilirlerdi. New York Eyaleti ile San Francisco Limited Şirketi arasındaki posta taşıma sözleşmesine göre en az bu hız gerekliydi. Sonra biri vardı, bir Fransız, ismini unuttum, saatte beş yüz kilometreye gözünü dikti ama çok riskli bir şeydi bu, özellikle de tutucu insanlar için. Aslında adam doğru yoldaydı, Büyük Salgın gelmeseydi başaracaktı da... Ben sizin yaşınızdayken ilk uçakları hatırlayan adamlar hayattaydı; bense son uçağı gördüm, altmış yıl önce."[2]

İhtiyar lafları ağzında gevelemeye devam ederken uzun zamandır onun bu tür boşboğazlıklarına alışmış olan, ayrıca kullandığı sözcüklerin önemli bir kısmını da bilmeyen oğlanlar hiç aldırmadı. Adamın kendi kendine konuşması devam ettikçe kullandığı dilin yapısının ve sözcük seçiminin giderek düzgünleştiği görülüyordu. Oysa oğlanlara hitap ederken kullandığı dil, çoğunlukla onların kaba saba, basit diline benzemekteydi.

"O zamanlar bu kadar yengeç yoktu," diye konuşmasına kendi kendine devam etti. "Aşırı avlandıkları için sayıları azalmıştı, az bulunur nadide lezzetler olarak görülürlerdi. Yengeç sezonu bir aydan uzun sürmezdi. Ama şimdi bütün yıl yengeç yakalanabiliyor. Bir düşünsenize, istediğiniz zaman, hem de burada, Cliff House sahilinde yengeç yakalayabiliyorsunuz!"

Keçilerin aniden hareketlenmesi oğlanları ayağa dikti. Keçiler insan koruyucularına doğru koştururken ateşin etrafındaki köpekler de fırladılar, keçileri hırlayarak koruyan köpeğin yanına gittiler. Kayar gibi süzülerek kum tepelerinin arasından ortaya çıkan yarım düzine kadar boz renkli sıska yaratık, hırlayan köpeklerle karşı karşıya geldi. Edwin bir ok attı ama kısa düştü. Tavşandudak, Davut'un Golyat'la

savaşırken kullandığına benzeyen sapanıyla bir taş fırlattı.[3] Hızı nedeniyle ıslık çala çala giden taş, tam aralarına düşünce kurtlar okaliptüs ormanının karanlık derinliklerine doğru sıvıştılar.

Oğlanlar gülerek kendilerini kumun üzerine bırakırken Granser da ağır ağır nefesini bırakıyordu. Çok yemişti; koca göbeğinin üstünde ellerini kavuşturup parmaklarını birbirine kenetledi ve kendi kendine konuşmaya devam etti.

"Geçici düzenler köpükler gibi uçar gider," diye mırıldandı, belli ki bir şiirden bir dize okumuştu.[4] "Aynen öyle, köpükler gibi, geçici. İnsanın bu dünyadaki bütün çalışması köpükten öte bir şey değil. İnsan kendine faydası olacak hayvanları evcilleştirip düşmanca davrananları yok etti, toprağın yabani bitki örtüsünü temizledi. Ama sonra insan yok oldu ve ilkel hayat geri dönüp onun elleriyle yaptığı her şeyi sildi süpürdü. Arazileri orman oldu, tarlaları yabani otlarla doldu, sürülerini yırtıcı hayvanlar yedi. Baksanıza Cliff House sahilini bile kurtlar basıyor." Bu düşünce onu dehşete düşürdü. "Bir zamanlar dört milyon kişinin gülüp eğlendiği buralarda şimdi kurtlar geziniyor, yabani torunlarımız, tarihöncesi dönemlerden kalma silahlarla bu koca dişli yağmacılara karşı kendilerini savunuyor. Bir düşünün! Hepsi de o Kızıl Ölüm yüzünden..."

Bu sıfat Tavşandudak'ın dikkatini çekti.

"Hep aynı şeyi söylüyor," dedi Edwin'e, "*kızıl* ne demek?"

Bir şiirden iki dize döküldü ihtiyarın dudaklarından: "Akağaçların o kızıl rengi nasıl da irkiltir beni, borazanların sesleri gibi."[5]

Soruya Edwin cevap verdi: "Kırmızı demek. Sen bunu bilmezsin çünkü Şoförler Kabilesi'ndensin. Onların hiçbiri hiçbir şey bilmez. Halbuki ben biliyorum, kızıl demek, kırmızı demektir."

"Kırmızı, kırmızıdır, öyle değil mi?" diye homurdandı Tavşandudak. "Ne diye ukalalık yapıyorsun o zaman, ne diye kırmızıya kızıl diyorsun?"

Sonra Granser'a döndü: "Sen de neden hep kimsenin bilmediği laflar edersin? Kızıl demenin anlamı yok. Ama kırmızı, kırmızı demek. O zaman neden kırmızı demiyorsun?"

"Doğru kelime kırmızı değil de ondan. Veba, kızıl vebaydı.[6] İnsanların yüzü bir saat içinde tamamen kızıla dönüyordu. Neyin ne olduğunu ben bilmiyor muyum? Yeteri kadar görmedim mi olanları? Diyorum ki veba, kızıl vebaydı. Neden mi? Kızıldı da ondan. Başka bir kelimeyle anlatılamaz o renk."

Tavşandudak, "Benim için kırmızı yeterlidir," diye mırıldandı, inatla. "Benim babam kırmızıya kırmızı der ve ne dediğini iyi bilir. Herkesin Kırmızı Ölüm yüzünden öldüğünü söyler o."

Granser heyecanla cevabı yapıştırdı: "Senin baban avam tabakasından, yani halk tabakasından gelmiş biri. Kabilesinin nasıl oluştuğunu bilmem mi sanırsın? Sizin büyükbabanız bir şofördü, birilerinin hizmetkârıydı, eğitimsiz bir adamdı. Ama anneanneniz seçkin biriydi. Gerçi çocukları onun gibi olmadı. Onlara ilk kez Temescal Gölü'nde balık tutarken rastladığımı çok iyi hatırlıyorum."

"*Eğitim* nedir?" diye sordu Edwin.

Tavşandudak, "Kırmızıya kızıl demektir," diye dalga geçip Granser'a saldırısına devam etti. "Babam anlattı, o da nalları dikmeden önce babasından duymuş, senin karın da Santa Rosalıymış, o da seçkin biri değildi belli ki. Kırmızı Veba'dan önce küçük bir lokantada *getir götürcülük* yapıyormuş. *Getir götürcülük* nedir, onu da bilmem ya... Bana anlatsana Edwin."

Edwin bilmediğini, başını sallayarak gösterdi.

"Evet doğru, karım bir garsondu. Ama iyi bir kadındı. Senin annen de onun kızıdır. Vebadan sonraki dönemde kadınların sayısı çok azalmıştı. İsterse babanın dediği gibi *getir götürcü* olsun, evlenmek için bulabildiğim tek kadın oydu. Atalarımız hakkında bu şekilde konuşmak hiç de hoş bir şey değil."

"Babam diyor ki ilk Şoför'ün karısı bir *hanımefendiymiş.*"

"*Hanımefendi* nedir?" diye sordu Hu-Hu.

"*Hanımefendi* diye ilk Şoför'ün karısına derler," diye hızla cevapladı Tavşandudak.

İhtiyar, "Biraz önce söylediğim gibi Şoförlerin ilki olan Bill, avam tabakasındandı," diye açıklamaya girişti. "Onun karısıysa tam bir hanımefendiydi. Kızıl Ölüm'den önce Van Warden'ın karısıydı. Van Warden, Patronlar Kurulu'nun başkanıydı, yani Amerika'yı yöneten bir düzine adamdan biriydi. Serveti bir milyar sekiz yüz milyon doları buluyordu, yani senin elindeki paralardan onda bu kadar tane vardı Edwin.[7] Sonra Kızıl Ölüm geldi ve adamın karısı, Şoförler Kabilesi'nin kurucusu Bill'in karısı oldu. Üstelik Bill onu döverdi. Gözlerimle gördüm."

Yüzüstü kumların üstünde yatarak ayak başparmaklarıyla kumu deşen Hu-Hu, aniden haykırarak önce tırnağını, sonra da kumda açtığı deliği incelemeye başladı. Öteki oğlanlar da ona katılıp elleriyle kumu kazdılar ve bir süre sonra üç iskelet ortaya çıkardılar. İkisi yetişkin, biriyse çocuk iskeletiydi. Koca cüssesiyle ihtiyar da yanaşıp oğlanların bulduklarına baktı.

"Veba kurbanları," dedi. "Son günlerde insanlar bunlar gibi ölüyor, düştükleri yerde kalıyorlardı. Bunlar da bir aile olmalı, belli ki hastalık kendilerine bulaşmasın diye kaçarken gelip burada, Cliff House sahilinde ölmüşler. Onları da... Edwin, sen ne yapıyorsun bakayım?"

Ani bir dehşetle sorulmuş bir soruydu bu; çünkü çocuk, bıçağının arkasıyla vurarak iskeletlerden birinin kafatasından dişlerini sökmeye başlamıştı.

"Onları ipe dizeceğim."

Üç oğlan da gayrete gelmiş, çukurdan dürtme ve vurma sesleri yükselmeye başlamıştı. Granser konuşuyordu ama kimse dinlemiyordu.

"Siz tam yabanisiniz. Baksanıza, insan dişlerini boynuna asma âdeti de başlıyor. Bir sonraki kuşakta da kulaklarınızla burnunuzu deldirip süs diye kemik veya deniz kabuğu takarsınız. Gayet iyi biliyorum. İnsanoğlu uygarlık yolundaki kanlı ilerleyişine başlamadan önce, ilkelliğin karanlığına giderek daha çok batmaya mahkûmdur. Sayımız artınca ve herkese yer olmadığını hissettiğimizde birbirimizi öldürmeye başlayacağız. O zaman da beline, yüzdüğün kafa derilerini asarsın artık. Sen benim torunlarımın en iyi huylusu, en nazikisindir Edwin, sen bile bir domuzun iğrenç kuyruğunu üstünde taşımaya başladın... At onu Edwinçiğim, at onu gitsin."

Dişlerin hepsini çıkardıktan sonra eşit olarak bölüşmeye çalışırlarken Tavşandudak, "Bu bizim moruk da amma anlaşılmaz konuşuyor be," yorumunu yaptı.

En iyi dişleri kimin alacağı konusunda hararetle tartışırken hareketleri, konuşmaları son derece hızlı, kesik kesik ve haşindi; asıl anlaşılmaz konuşmaları yapan onlardı. Tek heceli sözcüklerle, ağızdan düzensiz olarak çıkıveren cümlelerle konuşuyor, sanki konuşmaktan çok kelimeye benzer seslerle birbirlerine meramlarını aktarıyorlardı. Yine de cümlelerinde daha üstün bir kültürden kalma, dilbilgisini çağrıştıran şeyler sezilebiliyor, fiil çekiminden izler hissedilebiliyordu. Granser'ın konuşması bile o kadar bozulmuştu ki kelimesi kelimesine aktarılsa okura son derece anlamsız gelecekti. Hele de oğlanlarla konuşurken.

Granser tamamen dönüp kendi kendine konuşmaya başladığında dili yavaş yavaş temizlendi, saf İngilizceye geçiş yaptı. Cümleleri uzadı, eskiden verdiği dersleri ve konferansları andıran bir ritme, rahatlığa kavuştu.

Diş meselesi herkesi memnun edecek şekilde çözüme kavuşturulduktan sonra Tavşandudak dönüp, "Haydi Granser, bize Kırmızı Ölüm'ü anlat," dedi.

"Kızıl Ölüm," diye onu düzeltti, Edwin.

"Bir de şu komik dille konuşma bize," diye devam etti, Tavşandudak. "Anlaşılır şeyler söyle Granser, Santa Rosalılar nasıl konuşuyorsa sen de öyle konuş. Senin konuşman diğer Santa Rosalılara hiç benzemiyor."

II

İhtiyarın, kendisinden böyle bir istekte bulunulmasından memnun olduğu belliydi. "Yirmi otuz yıl önce bu anlatacaklarımı herkes duymak isterdi ama bugünlerde kimseyi ilgilendirmiyor..."

"İşte yine başladı!" diye haykırdı Tavşandudak, hararetle. "Şu acayip lafları geç de anlayabileceğimiz sözler söyle. *İlgilendirmek* ne demek? Konuşmayı bilmeyen bebekler gibi konuşuyorsun."

"Onu rahat bıraksana," diye araya girdi Edwin. "Yoksa kızacak, tamamen susacak. Acayip lafları sen atla, dinleme. Anlattığı şeylerden anlayabildiğimiz kadarını anlayalım."

İhtiyar, yaşlılara hiç saygı gösterilmediği, insanlığın yüksek kültür dünyasından ilkel koşullara düşmesiyle birlikte kabalık günlerine geri döndüğü konusunda gevelemeye başlamıştı bile. Hu-Hu, "Haydi Granser, başla artık," diye ona cesaret verdi.

Anlatmaya başladı adam.

"O zamanlar dünyada yaşayan insan sayısı çok daha fazlaydı. Sadece San Francisco'da dört milyon kişi yaşardı."

Edwin, "Milyon nedir?" diye araya girdi.

Granser sevecenlikle baktı ona.

"Ancak ona kadar sayabildiğinizi biliyorum. Size şöyle anlatayım. İki elinizi de kaldırın. İkisinde birden toplam on parmağınız var, tamam mı? Şimdi bir kum tanesi alıyorum ve sana veriyorum, Hu-Hu." Çocuğun avcuna bir kum tanesi koyup sözlerine devam etti. "Bu kum tanesi, Edwin'in on parmağının yerine geçsin. Bir kum tanesi daha koyuyorum. On parmak daha demek. Bir kum tanesi daha, bir tane

daha, bir daha derken Edwin'in kaç parmağı varsa o kadar kum tanesi koydum. Böylece yüz dediğimiz sayıyı buluyoruz. Bunu unutmayın, yüz. Şimdi Tavşandudak'ın eline şu çakıl taşını koyuyorum. On kum tanesi yerine, yani on tane on parmak yerine, yani yüz parmak yerine geçiyor. On tane çakıl taşı koyuyorum. Bin parmak demek. Bir midye kabuğu alıyorum. Midye kabuğu, on çakıl taşı yerine, yani yüz kum tanesi yerine, yani bin parmak yerine geçiyor..." Bu şekilde, hayli uzun ve zahmetli bir şekilde, sürekli tekrarlayarak, basit bir şekilde sayı kavramını çocukların zihnine yerleştirmeye çalıştı. Sayılar büyüdükçe çocukların ellerine farklı büyüklükte nesneler verdi. Sayılar daha da büyüyünce simge olarak kullandığı nesneleri denizin kıyıya attığı bir kütüğün üstüne dizdi. Simge olarak yararlanacağı nesne bulmakta da zorlanmaya başlamıştı; mecburen milyon için çocukların kafatasından çıkardığı dişleri, milyar için de yengeç kabuklarını kullandı. O noktada da bitirdi çünkü çocuklar yorgunluk belirtisi göstermeye başlamıştı.

"San Francisco'da dört milyon insan yaşardı. Dört diş."

Çocukların bakışları, dişlerden çakıl taşlarına, oradan kum tanelerine ve Edwin'in parmaklarına kadar sırayla ellerinde duran nesnelerin üzerinde dolaştı. Sonra akıllara sığmayacak ölçüde yükselen sayıları anlamaya çalışarak aynı diziyi geriye doğru tekrar gözleriyle izlediler.

Sonunda Edwin cesarete gelip, "Ne de çok insan varmış," dedi.

"İnsanların sayısı bu kumsaldaki kumlar kadar çoktu, bu kumsaldaki kum taneleri kadar adam, kadın ve çocuk vardı. Evet evladım, burada, San Francisco'da bu kadar çok insan yaşardı. Tüm bu insanlar da şu veya bu zamanda bu kumsala gelirdi. Demek ki kum tanelerinden çok insan olurdu bu kumsalda. Çok daha fazla hatta. Üstelik San Francisco, bu kadarla sınırlı değildi. Körfezin karşı kıyısında, geçen yıl kamp kurduğumuz yerlerde, San Leandro'ya, Richmond

Burnu'na kadar uzanan ovalarda, tepelerde yedi milyon kişi yaşardı. Yedi milyon kişilik, kocaman bir şehirdi burası. Yedi milyon, yani yedi diş."

Oğlanların bakışları yine Edwin'in parmaklarından kütüğün üstündeki dişlere gidip geldi.

"Bütün dünya insan doluydu. 2010 nüfus sayımına göre dünyada sekiz milyar insan yaşıyordu. Sekiz yengeç kabuğu, evet sekiz milyar. Bugüne hiç benzemezdi o günler. İnsanoğlu nasıl yiyecek elde edeceğini iyi bilirdi. Yiyecek çoksa insan da çoktur. 1800 yılında Avrupa'da 170 milyon kişi yaşarmış. Yüz yıl sonra Hu-Hu, yani bir kum tanesi kadar yıl sonra, yani 1900 yılında Avrupa'da 500 milyon kişi yaşıyordu. Beş kum tanesi ve bir diş kadar. İnsanların sayısının bu kadar artması, kolay yiyecek bulduklarını gösteriyor. 2000 yılındaysa Avrupa'da yaşayan insanların sayısı 1.5 milyar oldu. Dünyadaki diğer yerlerde de insan sayısı aynı şekilde artmıştı. Sekiz yengeç kabuğu, evet, Kızıl Ölüm geldiğinde dünyada sekiz milyar insan vardı.[8]

Salgın başladığında gençtim, 27 yaşındaydım, körfezde San Francisco'nun tam karşısına denk gelen Berkeley'de yaşıyordum.[9] Contra Costa'da tepelerden aşağı inerken gördüğümüz yamaçlardaki büyük taş evleri hatırlıyor musun, Edwin? İşte o evlerden birinde geçerdi ömrüm. İngiliz edebiyatı profesörüydüm."

Oğlanların pek akıllarının alabileceği bir şey değilse de kendilerini zorlayarak geçmişe dair bu öyküyü anlamaya çalışıyorlardı.

Tavşandudak, "O taş evler neden oradaymış?" diye sordu.

"Babanın sana yüzme öğrettiğini hatırlarsın." Oğlan başıyla onayladı. "Aynı şekilde biraz önce size kumlarla, çakıl taşlarıyla ve midye kabuklarıyla nasıl o günlerde kaç insan yaşadığını öğrettiysem, işte biz de o taş evlerde –biz onlara California Üniversitesi derdik– kızlara ve gençlere nasıl düşünmeleri gerektiğini öğretirdik. Öğretecek çok şey vardı.

Bir şeyler öğrettiğimiz gençlere öğrenci derdik. Öğretme işini yapabileceğimiz büyük odalarımız vardı. Şu an sizinle nasıl konuşuyorsam, o zaman da kırk elli öğrenciyle konuşabilirdim o odalarda. Onlar doğmadan önce, bazen de onların zamanında başkaları tarafından yazılmış kitapları anlatırdım..."

"Ne yani bütün yaptığın bu muydu? Hep konuş, konuş, konuş? Yiyeceğiniz eti kim avlardı? Keçileri kim sağardı? Kim balık tutardı?"

"Güzel soru, Hu-Hu, güzel soru. Söylediğim gibi o zamanlar yiyecek bulmak kolaydı. Biz akıllı insanlardık. Az sayıda insan, çok sayıda insanın yiyeceğini sağlayabilirdi. Ötekiler de başka şeyler yapardı. Dediğin gibi ben konuşurdum. Tüm zamanım konuşmakla geçerdi ve bana bunun için yiyecek verirlerdi, hem de altmış yıldır benzerini bir kere bile yiyemediğim, bundan sonra da yiyemeyeceğim güzel, leziz yiyeceklerden bol bol verirlerdi. Şahane uygarlığımızın en mükemmel başarısı yiyecektir diye düşünürüm bazen; akla hayale sığmayan bolluklarıyla, sonsuz çeşitlilikleriyle, harika lezzetleriyle yiyecekler. Ah benim güzel torunlarım, o günlerde yiyecek onca şeyimiz varken, hayatımız hayattı."

Oğlanların anlayabileceğinin çok ötesindeydi bu sözler, onlar da moruk bir ihtiyarın kendi kendine yaptığı gevezelikler olarak karşılayıp hiç ses etmediler.

"Bize yiyecek getirenlere özgür insanlar derdik. Ne şaka ama... Yöneten sınıflar olarak bizler bütün toprakların, bütün makinelerin, her şeyin sahibiydik. Yiyecek getirenlerse bizim kölelerimizdi. Ellerindeki bütün yiyecekleri kendimize alır, aç kalmayıp çalışarak bize yiyecek getirmeye devam etsinler diye onlara da azıcık bir şeyler verirdik..."

Tavşandudak, "Ben olsam ormana gidip kendi yiyeceğimi kendim getirirdim. Birisi onu elimden almaya kalkarsa da onu öldürürdüm," dedi.

İhtiyar güldü.

"Yönetici sınıf olarak tüm topraklara, ormanlara, her şeye bizim sahip olduğumuzu söyledim ya... Biri yiyecek bulur ama bize vermezse ya onu cezalandırırdık, ya da aç bırakıp ölmesine neden olurduk. Zaten çoğu böyle yapmazdı. Bize yiyecek getirmeyi, elbiselerimizi dikmeyi, bizi memnun edecek bin –yani bir midye kabuğu, Hu-Hu– lezzet ve hoşluk bulup getirirlerdi karşımıza. O günlerde ben Profesör Smith idim, Profesör James Howard Smith. Derslerim çok beğenilir, çok tutulurdu. Yani çok sayıda genç, başkalarının yazdığı kitaplar hakkındaki sözlerimi dinlemeye gelirdi.

Son derece mutluydum, birçok güzel yiyeceğim vardı. Çalışırken ellerimi kullanmadığım için ellerim yumuşacıktı, vücudum tertemizdi, en güzel giysileri giyerdim."

Üzerindeki keçi derisinden yapılma paçavraya tiksinerek baktı.

"O zamanlar buna benzer şeyler giymezdik. Köleler bile daha iyi giyinirdi. Genellikle de temiz olurduk. Gün içinde sık sık yüzümüzü, ellerimizi yıkardık. Oysa şimdi sizin suya düşmezseniz ya da yüzmeye gitmezseniz, yıkandığınız yok."

"Sen de yıkanmıyorsun Granser," diye cevabını yapıştırdı, Hu-Hu.

"Biliyorum, biliyorum, kir pas içinde bir ihtiyarım ben ama zaman değişti. Bu sıralar kimse yıkanmıyor çünkü gerekli şeyler yok. Bir kalıp sabun görmeyeli altmış yıl geçti. Şimdi sabunu da bilmezsiniz siz ama anlatmayacağım çünkü Kızıl Ölüm'ün hikâyesini anlatıyorum. İllet nedir, bilirsiniz. Eskiden buna hastalık derdik. Mikrop dediğimiz bir şey vardı, bize bir sürü hastalık getirirdi. Bu sözü unutmayın, mikrop. Mikrop, çok küçüktür. Hani baharda köpekler ormanda koşuşturduktan sonra üzerinde bulduğunuz keneler var ya,

onlar gibidir. Ondan farkı çok daha küçük olmasıdır. O kadar küçüktür ki göremezsiniz."

Hu-Hu kahkahalarla gülmeye başladı.

"Sen de ne acayip adamsın be Granser, göremediğimiz şeyleri anlatıp durursun. Eğer göremezsen onların orada olduğunu nasıl anlarsın? Haydi buna da cevap ver bakalım. Göremediğin bir şeyi nasıl bilirsin?"

"Güzel soru Hu-Hu, çok güzel soru. Ama mikropları görürdük, en azından bazılarını. Mikroskop ve ultramikroskop dediğimiz aletlerimiz vardı, gözlerimizi ona yaklaştırıp içine bakar, nesneleri olduğundan çok daha büyük görürdük. Zaten mikroskop olmasaydı bir sürü şeyi göremezdik. En güçlü ultramikroskoplarımız, mikrobu kırk bin kez büyütürdü. Bir midye kabuğu, Edwin'in bin parmağı yerine geçiyor. Kırk kabuk düşün, işte bu mikroskoptan baktığımızda mikrop o kadar büyük görünürdü. Bunun dışında başka yöntemlerimiz de vardı, sinema filmi adını verdiğimiz şeyi kullanıp kırk bin kere büyütülmüş mikrobu binlerce kez daha büyütebilirdik. İşte kendi gözlerimizle göremediğimiz şeyleri bu şekilde görebilirdik. Bir kum tanesi al. Bunu ona böl. Bu parçalardan birini alıp yine ona böl, onlardan birini yine ona böl, yine böl, yine böl, böyle böyle güneş batana kadar devam etsen ancak o zaman mikrop kadar küçük bir parça elde edebilirsin belki."

Oğlanlar inanmaz gözlerle bakıyordu. Tavşandudak dudak büküyor, Hu-Hu kıs kıs gülüyordu. Edwin sessiz durmaları için onları dürttü.

"Kene, köpeğin kanını emer. Mikrop ise çok küçük olduğu için doğrudan insanın kanına girer ve orada bir sürü yavru yapar. O zamanlar bir insanın vücudunda bir milyar tane –bana bir midye kabuğu verir misiniz– yani bir midye kabuğu kadar mikrop olurdu. Mikroplara mikroorganizma derdik. Onlardan birkaç milyon ya da bir milyar tanesi insanın içine girdi mi, kanına yerleşti mi, o insan hasta olur-

du. Bu mikroplar hastalık taşırdı. Bir sürü farklı çeşidi vardı mikropların, bu kumsaldaki kum tanelerinden de çok çeşidi vardı. Oysa biz onların ancak birkaç çeşidini bilirdik. Mikroorganik dünya, görünmez bir dünyaydı, kendi gözlerimizle göremezdik, bu yüzden de hakkında fazla bilgimiz yoktu. Yine de bildiğimiz birkaç şey vardı. Mesela şarbon bakterisi vardı, mikrokok vardı, *Bacterium termo* ve *Bacterium lactis* vardı. Bu son söylediğim, keçinin sütünü bozan mikroptur, Tavşandudak. Sınırsız biçimde bölünerek çoğalırlardı. Bunlar gibi daha bir sürü mikrop vardı..."

Anlatısının bu noktasında ihtiyar, mikroplar üzerine öylesine uzun, anlamsız kelime ve cümlelerle dolu bilimsel bir söyleve başladı ki oğlanlar birbirlerine sırıttıktan sonra onun konuşup durduğunu unutana kadar dönüp ıssız okyanusu izlediler.

Sonunda Edwin, "Kızıl Ölüm'e ne oldu, Granser?" diye sordu.

Granser toparlandı, altmış yıl öncenin bambaşka dünyasının dinleyicilerine mikroplar ve neden oldukları hastalıklar hakkındaki son teoriyi anlattığı konferans salonundaki kürsüden zorlukla da olsa kendini sıyırdı.

"Evet, evet, Edwin, nasıl da dalmışım... Bazen geçmişin anılarını o kadar canlı bir şekilde yaşıyorum ki ilkel dünyada keçi çobanlığı yapan yabani torunlarıyla birlikte dolaşan, üstüne keçi postu geçirmiş, kir pas içindeki yaşlı bir adam olduğumu unutuyorum. 'Geçici düzenler köpükler gibi uçar gider' ya, bizim o şanlı, o muazzam uygarlığımız da köpükler gibi uçtu gitti işte. Ben, Granser, yorgun, yaşlı bir adamım. Santa Rosa Kabilesi'ne mensubum. O kabileden kız aldım. Oğullarım Şoförler, Sacramentolular, Palo Altolular kabilelerinden kız aldılar, kızlarımsa oralara gelin gittiler. Mesela sen Tavşandudak, Şoförlerdensin. Edwin, sen Sacramentolulardansın. Hu-Hu, sen ise Palo Altolulardansın. Kabilenin adı, diğer bir büyük eğitim kurumunun bu-

lunduğu yerin yakınında bulunan bir kasabadan geliyor. Bu kurumun adı Stanford Üniversitesi'ydi. Evet, şimdi hatırlıyorum, zihnim çok açıldı. Size Kızıl Ölüm'ü anlatıyordum. Nerede kalmıştım?"

"Gözle görülmeyen ama insanları hasta eden mikropları anlatıyordun," diye Edwin hemen cevapladı soruyu.

"Doğru, orada kalmıştım. Vücuduna birkaç mikrop girince insan hemen fark etmezdi. Bir mikrop ikiye bölünüp iki mikrop olur ve bunu öyle hızlı yapmaya devam ederdi ki kısa süre sonra vücutta milyonlarca mikrop olurdu. O zaman da insan illet kapar, yani hastalanırdı. Bu hastalığa, ona neden olan mikrobun ismi verilirdi. Mesela kızamık, grip, sarıhumma ve bunun gibi binlerce hastalık.

Mikroplar hakkında ilginç bir şey daha var. İnsanın vücudunda yaşamak için hep yeni mikroplar gelirdi. Çok, çok uzun zaman önce, dünyada çok az insan varken hastalıkların sayısı da çok azmış. İnsanların sayısı artıp büyük şehir ve uygarlıklarda toplu halde yaşamaya başlayınca yeni hastalıklar çıkmaya, insanların vücutlarına yeni tür mikroplar girmeye başlamış. Milyonlarca, milyarlarca insan ölmüş. Daha çok sayıda insan toplu halde yaşadıkça yeni hastalıklar da çok daha korkunç olmaya başlamış. Benim zamanımdan çok önceleri, ortaçağda Kara Veba denen hastalık bütün Avrupa'ya yayılmış. Hatta bir değil, birçok kez yayılmış. Sonra insanlar nerede kalabalık halde yaşıyorsa orada ortaya çıkan verem hastalığı varmış. Benim zamanımdan yüz yıl önce hıyarcıklı veba salgını olmuş. Afrika'da da uyku hastalığı varmış. Bakteriyologlar bütün bu hastalıklarla mücadele edip hepsini yok ettiler, aynı sizin kurtları keçilerden uzaklaştırmanız veya üstünüze konan sivrisinekleri öldürmeniz gibi. Bakteriyologlar..."

Edwin araya girdi: "İyi de Granser, ne demek o zıkkım?.."

"Edwin, sen keçi çobanısın. Senin görevin keçileri gözetmek. Keçiler hakkında bir sürü şey biliyorsun. Bakteri-

yolog da mikropları gözetir. Onun görevi mikroplarla ilgili olduğu için mikroplar hakkında çok şey bilir. Ne diyordum, bakteriyologlar mikroplarla mücadele edip onları yok eder. Bazen. Örneğin cüzam diye korkunç bir hastalık vardı. Ben doğmadan yüz yıl önce bakteriyologlar cüzamın mikrobunu buldular. Bu mikrop hakkında her şeyi biliyorlardı. Hatta mikrobun resmini bile çektiler. O resimleri gördüm ben. Yine de mikrobu öldürmenin yolunu bulamadılar. 1984 yılında, Brezilya adlı bir ülkede çıkan Pantoblast Salgını milyonlarca insanı öldürdü. Bakteriyologlar bu hastalığın mikrobunu ve onu nasıl öldüreceklerini buldular ve salgın yayılmadı. 1910 yılında pellegra ve kancalıkurt salgını yaşanmış ama bakteriyologlar bu mikropları kolayca öldürmüşlerdi. Ama 1947'de, daha önce görülmemiş yeni bir salgın patlak verdi. On aylık veya daha küçük bebeklere bulaşıyor, zavallıları ellerini ayaklarını oynatamaz, yemek yiyemez, hiçbir şey yapamaz hale getiriyordu. Bakteriyologların bu mikrobu nasıl öldüreceklerini bulup bebekleri kurtarması on bir yıl sürdü.

Bir yandan tüm bu salgınlar yaşanırken, bir yandan da yenileri çıkmaya devam etti çünkü dünyadaki kadın ve erkek sayısı çok artmıştı. Yiyecek bulmak daha kolay olduğu için insan sayısı artıyor, sayısı artan insanlar daha büyük sayılarda toplu halde yaşıyor, insanlar daha kalabalık yaşadıkça yeni yeni mikroplar çıkıp salgın hastalıklara neden oluyordu. Aslında önemli uyarılar vardı. 1929 gibi erken bir tarihte Soldervetski, bakteriyologlara, bildikleri tüm mikroplardan bin kat daha ölümcül olan, yüz milyonlarca, hatta milyarlarca kişiyi etkileyebilecek yeni bir mikroba karşı savunmasız oldukları uyarısında bulundu. Görüyorsunuz, mikroorganik dünya, sonuna kadar bilinmeyen bir şey olarak kalmıştı. Tabii insanlar böyle bir dünyanın varlığından haberdardılar ve zaman zaman yeni mikrop orduları, insanları öldürmek için o dünyadan çıkıp gelirdi.

İnsanların bilgisi bununla sınırlıydı. Gözle görünmez olan o mikroorganik dünyada, bu kumsaldaki kum taneleri kadar çok sayıda mikrop türü olabileceğini biliyorlardı sadece. Bir de yine o görünmez dünyada yeni tür mikropların ortaya çıkabileceğini. Öyle ya, Soldervetski'nin kendisinden önceki başka bir şairin dizelerini tekrarlayarak belirttiği gibi, şeytani bir doğurganlık içinde yeni bir hayat oluşabilirdi orada..."[10]

Tavşandudak, bu noktada yüzünde kocaman bir küçümseme ifadesiyle ayağa fırladı.

"Granser, bu gevezeliklerinle beni hasta ediyorsun. Neden Kızıl Ölüm'ü anlatmıyorsun bize? Eğer anlatacak bir şeyin yoksa söyle, biz de hemen kampa doğru yola çıkalım."

Bir süre sessizce ona bakan ihtiyarın gözlerinden yaşlar geldi. İhtiyar gözyaşları zayıfça yanaklarından aşağı süzülürken seksen yedi yıllık ömrünün getirdiği dermansızlık, hüzünlü çehresinde kendini iyice gösteriyordu.

Edwin yatıştırıcı bir sesle, "Otur yerine," dedi. "Granser iyi. Tam da Kızıl Ölüm'e geliyordu; değil mi Granser? Şimdi onu anlatacak bize. Yerine otur, Tavşandudak. Sen de devam et, Granser."

III

İhtiyar, kir pas içindeki parmak eklemleriyle gözyaşlarını sildikten sonra cırlak, titrek bir sesle başladığı hikâyesine kendini kaptırınca anlatımı da güçlendi, canlandı.

"Veba salgını, 2013 yazında başladı. 27 yaşındaydım ve her şeyi çok iyi hatırlıyorum. Kablosuz haberleşme aygıtlarıyla iletilen haberlerde..."

Tavşandudak huzursuzca tükürerek rahatsızlığını belli edince Granser hemen anlatımında gerekli değişikliği yaptı.

"O zamanlar binlerce kilometre uzaktan bile birbirimizle havadan haberleşip konuşabilirdik. New York'ta tuhaf bir salgın hastalığın patlak verdiği haberi geldi. ABD'nin bu en

büyük şehrinde o zamanlar 17 milyon kişi yaşardı. Kimse bu haberi duyunca kötü bir şey düşünmedi. Küçük bir salgındı. Sadece birkaç kişi ölmüştü. Görülüyordu ki bu hastalığın ilk işaretlerinden biri yüzün ve tüm vücudun kızarmasıydı, bir de hastalığa yakalananlar çok kısa sürede ölüyordu. Yirmi dört saat sonra hastalığın Chicago'da da bir kişide görüldüğü haber verildi. Aynı gün Chicago'dan sonra dünyanın en kalabalık şehri Londra'nın da iki haftadır bu hastalıkla gizlice savaştığı ve bu konudaki haberlerin sansürlendiği, yani kendi şehirlerinde salgın hastalığın görüldüğünün dünyaca duyulmasını engelledikleri bildirildi.

Durum ciddi görünüyordu ama California'da yaşayan bizler ve bu saydığım yerler dışındaki şehirlerde yaşayanlar telaş etmedik. Geçmişte diğer mikropları yok etmenin yolunu nasıl buldularsa, bakteriyologların bu hastalığı da yeneceğinden emindik. Bizi endişelendiren şey, bu mikrobun insanları inanılmayacak kadar kısa bir sürede öldürmesi ve vücuduna girdiği kimsenin sağ kurtulamamasıydı. Hastalığa yakalanan kimse iyileşememişti. Asya'dan başlayan daha önceki kolera hastalığında, akşam beraber gayet güzel yemek yediğiniz sağlıklı kişinin, sabah iyice erken kalkarsanız, cenazesini sedyeyle çıkardıklarını pencerenizden görebilirdiniz. Bu yeni salgın o hastalıktan bile beterdi; çok daha hızlıydı, çok...

Bu hastalığın ilk belirtilerini gösteren bir kişi, bir saat içinde ölmüş olurdu. Bazı durumlarda ölüm, birkaç saat sürerdi. Çoğu kişi ilk belirtilerin ortaya çıkmasından on-on beş dakika sonra ölüp gitti.

İnsanın kalbi daha hızlı atmaya, ateşi yükselmeye başlardı. Sonra da kontrol edilemeyen yangınlar gibi insanın yüzünü ve vücudunu kızıl bir renk sarardı. Hastalığa yakalananların çoğu ateşinin yükseldiğini, kalp atışının hızlandığını hiç anlamadılar, fark ettikleri ilk şey renklerinin kızıla döndüğüydü. Genellikle bu kızarma sırasında vücutlarında kasılmalar olurdu. Ama bu kasılmalar uzun sürmez, çok da

şiddetli olmazdı. Kasılmaları atlatan kişi büyük bir sakinlik yaşar, sonra da ayaklarından başlayarak hızla bütün vücuduna yayılan bir uyuşukluk hissederdi. Topuklardan başlayarak sırayla ayakları, bacakları kalçaları hissizleşir, bu hal kalbe geldiğinde ölürdü. Hezeyanlar yaşamaz, uykuya dalmazdı. Kalbi hissizleşip durana kadar zihni son derece sakin olur, aklı mükemmelen çalışırdı. Bir başka ilginç şey de ölenin vücudunun büyük bir hızla dağılmasıydı. Öldüğü andan itibaren vücudu parçalanıp dağılmaya, gözlerinizin önünde erimeye başlardı. Zaten salgının bu kadar hızlı yayılmasının nedenlerinden biri de buydu. Cesetteki milyarlarca mikrop böylece hemen serbest kalıyordu.

Bu yüzden bakteriyologlar bu mikroplarla savaşma fırsatı bulamıyorlardı. Laboratuvarlarında Kızıl Ölüm mikrobu üzerine çalışırken ölüp gidiyorlardı. Hepsi birer kahramandı onların. Birisi öldüğü anda bir diğeri çıkıp onun yerini alıyordu. Mikrobu tanımlayıp tecrit etmeyi ilk kez Londra'da başardılar. Bu haber her yere duyuruldu. Bu büyük başarı, Trask adlı birinin eseriydi ama adamcağız otuz saat içinde öldü. Sonra bütün laboratuvarlar veba mikrobunu öldürecek bir tedavi geliştirmek için çalışmaya başladı. Hiçbir tedavi işe yaramadı. Burada yapılmak istenen şey, insana verildiğinde vücuttaki mikrobu öldürüp insanı öldürmeyecek bir ilaç veya serum geliştirmekti. Mikroba karşı başka mikroplarla mücadele etmeye, salgın mikrobunun düşmanı olan mikropları hastaların vücuduna koymaya çalıştılar..."

"Ve bütün bunlar olurken siz hâlâ mikrop dediğin o şeyleri göremiyorsunuz," diye itiraz etti Tavşandudak. "Senin tek yaptığın, boş boş konuşmak, ortada bir şey yokken, sanki varmış gibi gevezelik etmek. Görmediğin şeyleri anlatıyorsun, yani yoklar. Olmayan şeyi olmayan şeyle savaştırıyorlar yani. O zamanlar herkes deliymiş herhalde. Zaten bu yüzden geberip gitmişlerdir. Ben böyle saçmalıklara inanacak değilim, benden söylemesi."

Granser hemen ağlamaya başlayınca Edwin de hararetle onu savundu.

"Bana bak Tavşandudak, sen de görmediğin bir sürü şeyin var olduğuna inanırsın."

Tavşandudak başıyla hayır dedi.

"Ölülerin ortalıkta gezdiğine inanıyorsun ama. Oysa tek bir ölünün yürüdüğünü görmedin."

"Sana şöyle diyeyim, geçen kış babamla kurt avlamaya gittiğimizde gördüm."

"Akarsuların üstünden geçerken daima tükürürsün," diye devam etti Edwin.

"Uğursuzluğu kovmak için."

"Uğursuzluk diye bir şey var demek."

"Olmaz mı..."

Edwin, "Peki hiç uğursuzluk gördün mü?" diye tartışmayı zafere ulaştırdı. "Senin durumun da aynı Granser ve mikropları kadar kötü. Gözünle görmediğin şeylere de inanıyorsun. Haydi Granser, devam et."

Metafizik konusundaki tartışmada yenilen Tavşandudak sesini çıkarmayınca ihtiyar devam etti. Her zaman ayrıntılara takılıp kalmasa da oğlanların didişmeleri yüzünden anlatımı sık sık kesildi. Ayrıca oğlanlar, onun yok olmuş, bilinmeyen dünyasında ihtiyarı izlemeye çalışırken sürekli olarak birbirlerine kendi açıklamalarını ve tahminlerini fısıldıyorlardı.

"Kızıl Ölüm San Francisco'da da ortaya çıktı. İlk hasta, bir pazartesi günü öldü. Perşembe günü, Oakland ile San Francisco'da insanlar sinekler gibi ölüyordu. Ölüm her yerde bulabiliyordu onları: yataklarında, işlerinde, sokakta yürürken... Ben de ilk ölüme salı günü tanık oldum; öğrencilerimden Bayan Collbran sınıfta, gözlerimin önünde otururken ölüp gitti. Ders anlatırken kızın yüzü dikkatimi çekti. Rengi bir anda kızıla döndü. Ders anlatamaz oldum, öylece kıza bakakaldım. Salgının bize yaklaştığını duyduğumuz

için hepimiz korkuyor, bize de ulaşacağını biliyorduk. Sınıftaki kızlar çığlık çığlığa kaçıştılar. Gençlerin de ikisi dışında hepsi kaçtı. Bayan Collbran'ın kasılmaları çok hafifti ve bir dakikadan az sürdü. Sınıftaki gençlerden biri ona bir bardak su getirdi. Bayan Collbran biraz içti, sonra da bağırdı:

'Ayaklarım! Ayaklarımda hissizlik var.'

Bir dakika geçtikten sonra: 'Ayaklarım yok oldu. Ayaklarımı hissedemiyorum. Dizlerim soğuyor. Dizlerimin olduğunu zar zor hissedebiliyorum.'

Kafasının altına birkaç defter koyup yere uzandı. Elimizden hiçbir şey gelmiyordu. Hissettiği soğukluk ve uyuşukluk, bacaklarından geçip kalbine yürüdü ve kalbine ulaştığında da öldü. Tam on beş dakikada ölüvermişti kız, saat tuttum, benim sınıfımda, gözlerimin önünde ölüp gitti. Son derece güzel, güçlü, sağlıklı bir genç kızdı. Hastalığın ilk belirtisinin ortaya çıkmasıyla kızın ölümü arasında sadece on beş dakika geçmişti. İşte Kızıl Ölüm, bu kadar hızlıydı.

Sınıfımda ölen kızla beraber kaldığım o kısa süre içinde haber bütün üniversiteye yayılmış, binlerce öğrenci sınıfları, laboratuvarları terk edip kaçmıştı. Olayı bildirmek için dekana giderken bütün üniversitenin boşalmış olduğunu gördüm. Kampüsün öbür tarafında hızla evlerine doğru giden birkaç kişi kalmıştı, onların da ikisi koşarak kaçıyordu.

Makamında yalnız bulduğum Dekan Hoag, yüzünde daha önce görmediğim bir sürü çizgiler oluşmuş, son derece yaşlanmış ve beyazlaşmış gibi duruyordu. Beni görür görmez ayağa kalkıp sendeleyerek iç ofisine kaçtı, kapıyı güm diye kapatıp bir de kilitledi. Anlıyorsunuz ya, benim hasta birinin yakınında olduğumu duymuştu, bu yüzden de korkuyordu. Kapının arkasından bana bağırarak oradan gitmemi söyledi. Sessiz koridorlardan yürüyüp ıssız kampüsten çıkarken hissettiklerimi asla unutamam. Korkmuyordum. Bir hastanın yakınında bulunduğum için kendimi artık ölü gibi görüyordum. Tabii ki ölü değildim ama feci bir buna-

lım çökmüştü üstüme. Her şey durmuştu sanki. Dünyanın, benim dünyamın sonu gelmiş gibi geliyordu. Üniversitenin görüntüsünün ve seslerinin içine doğmuştum. Üniversite benim kaderimdi. Babam da, büyükbabam da üniversitede profesördü. Yüz elli yıl boyunca mükemmel bir makine gibi devamlı olarak çalışmaya devam etmişti bu üniversite. Sonra bir anda çarklar durmuştu. Sanki üç kere kutsal bir sunaktaki kutsal ateşin söndüğünü görmüş gibiydim. Beynimden vurulmuşa dönmüş, kelimelerle anlatılamayacak ölçüde sarsılmıştım.

Eve vardığımda kâhya çığlıklar içinde kaçıp gitti. Zili çaldığımda hizmetçinin de kaçmış olduğunu anladım. Evdekileri aradım. Mutfağa indiğimde aşçı da gitmek üzereydi. O da çığlık çığlığa bağırarak alelacele koşturmaya başladı ve bu aceleyle içinde eşyaları olan bavulunu düşürmesine karşın evden fırlayıp bağıra bağıra bahçede koşmaya devam etti. Kadının çığlıkları hâlâ kulağımdadır. Anlıyorsunuz değil mi, normal bir hastalığa yakalandığımızda bu şekilde davranmazdık. Bu tür konularda hep sakin davranır, ne yapacağını bilen doktorları ve hemşireleri çağırırdık. Ama bu hastalık farklıydı. Aniden geliyor, hızla öldürüyor ve yakaladığı kimseyi sağ bırakmıyordu. Bir insanın yüzü kızıla dönmüşse, ölüm ona damgasını vurmuş demekti. Hastalıktan kurtulduğu bilinen bir vaka yoktu.

Kocaman evde tek başıma kalmıştım. Daha önce de söylediğim gibi, o günlerde kablolar üzerinden birbirimizle konuşabildiğimiz gibi kablosuz da haberleşebiliyorduk. Telefon çaldı. Erkek kardeşimdi. Benden hastalık kapmamak için eve gelmeyeceğini, iki kız kardeşimizi alıp Profesör Bacon'ın evine gittiğini söyledi. Bulunduğum yerde kalmamı ve hastalığa yakalanıp yakalanmadığımı öğrenecek kadar beklememi öğütledi.

Bunu doğru bulup evde kalmayı kabul ettikten sonra hayatta ilk kez yemek pişirmeye giriştim. Hastalık bana bu-

laşmamıştı. Telefon aracılığıyla istediğim herkesle konuşup haberleri alabiliyordum. Ayrıca gazeteler de vardı; dünyada neler olup bittiğini öğreneyim diye bütün gazetelerin eve getirilip uzaktan kapıya atılmasını istedim.

New York ile Chicago kaos içindeydi. Oralarda olan şeyler diğer bütün büyük şehirlerde de oluyordu. New York polisinin üçte biri ölmüştü. Şehrin emniyet müdürüyle valisi de öyle. Kanun ve düzen diye bir şey kalmamıştı. Cesetler sokaklarda yatıyor, gömülmüyordu. Bu büyük şehre yiyecek maddeleri ve diğer ihtiyaçları getiren trenler ve diğer taşıtlar çalışmıyor, fakir ve aç kalabalıklar gıda mağazalarını ve depolarını yağmalıyordu. Her yerde cinayet, hırsızlık, sarhoşluk, kol geziyordu. Milyonlarca insan şehirden kaçmıştı; önce özel araçları ve hava taşıtlarıyla zenginler, sonra da aç oldukları için yollarının üstündeki çiftlikleri, köy ve kasabaları yağmalayan ve bu arada gittikleri yere hastalığı da taşıyan, sürüler halinde yaya kaçmaya çalışan büyük halk kitleleri.

Bu haberleri gönderen kablosuz iletişim operatörü yüksek bir binanın tepesindeki ofisinde, makinesiyle birlikte tek başına kalmıştı. Şehirde kalan insanların (sayısını birkaç yüz bin olarak tahmin ediyordu) korkudan ve içkiden çılgına döndüğünü, dört bir yanında büyük yangınların patlak verdiğini söylüyordu. Büyük bir kahramandı bu adam, görev yerinden ayrılmamış, adı bilinmeyen bir gazeteciydi, büyük olasılıkla.

Yirmi dört saattir İngiltere'den tek bir hava taşıtının gelmediğini, zaten artık oradan hiçbir haber alamadığını söyledi. Ancak Berlin'den, yani Almanya'dan gelen bir habere göre Metchnikoff Okulu bakteriyologlarından Hoffmeyer'in vebaya karşı bir serum keşfettiğini bildirdi. Bu, günümüze dek biz Amerika'dakilerin, Avrupa'dan aldığı son haberdi. Hoffmeyer gerçekten bir serum bulduysa da çok geç kalmıştı, aksi takdirde çok önceleri Avrupa'dan gelip bizi bulurlar-

dı. Buradan çıkarabileceğimiz tek sonuç, Amerika'da olan her şeyin Avrupa'da da yaşandığı ve bütün o kıtada en çok yüz kadar kişinin Kızıl Ölüm'den kurtulmuş olabileceğiydi.

New York'tan bir gün daha haber akmaya devam etti. Sonra o da kesildi. Yüksek binasının tepesinden o haberleri gönderen adam, belli ki ya hastalıktan ölmüştü ya da etrafında çıktığını söylediği büyük yangınların içinde kalmıştı. New York'ta olan her şey, diğer şehirlerde de aynen tekrar ediyordu. San Francisco'da, Oakland'da ve Berkeley'de benzer olaylar yaşanıyordu. Perşembe günü itibariyle o kadar çok insan ölüyordu ki artık cesetler kaldırılamıyor, ortalık yerde yatıyordu. Şehirden kaçma telaşı, perşembe akşamı başladı. Düşünün sevgili torunlarım, Sacramento Nehri'ndeki akın sırasında gördüğünüz alabalıklardan çok daha fazla sayıda insan, kendilerini her yerde bulabilecek ölümden kaçmak için milyonlar halinde şehirleri terk edip deliler gibi kırlara doluşuyordu. Tabii ki mikrobu da beraberlerinde taşıyorlardı. Dağlar, çöller gibi ücra yerlere kaçan zenginlerin hava taşıtlarında da taşınıyordu aynı mikroplar.

Kaçan yüzlerce hava taşıtı Hawaii'ye indiğinde hem mikrobu oraya taşıdılar, hem de salgının kendilerinden önce oraya ulaşmış olduğunu gördüler. Biz bunu, San Francisco'da düzen bozulana ve haberleri alıp göndermekle görevli kişiler artık işlerinin başında duramaz hale gelene kadar ilettikleri bilgilerden öğrendik. Dünyayla iletişimin bu şekilde kesilmesi, inanılmaz bir şeydi, çok acayipti. Dünya durmuş, yok olmuştu sanki. Altmış yıldır da benim için dünya diye bir şey bulunmuyor zaten. Dünyada New York, Avrupa, Asya, Afrika gibi yerlerin bulunduğunu tahmin ediyorum ama tam altmış yıldır buralara ilişkin tek bir haber duymadım. Kızıl Ölüm'ün gelmesiyle birlikte dünya mutlak ve geri dönüşsüz olarak dağıldı, paramparça oldu. On bin yıllık kültür ve uygarlık, göz açıp kapayıncaya kadar yok oldu, 'köpükler gibi uçup gitti'.

Hava taşıtlarıyla kaçan zenginlerden bahsetmiştim size. Uçtukları her yere mikrop taşıdılar ve nereye kaçarsa kaçsınlar, öldüler. Biri dışında onlardan hayatta kalan kimseyle karşılaşmadım, o da Mungerson'dur. Sonraları Santa Rosalılara katılıp en büyük kızımla evlendi. Kabileye salgın başladıktan sekiz yıl sonra katıldı. Geldiği sırada 19 yaşındaydı ve kızımla evlenebilmek için tam on iki yıl beklemek zorunda kaldı. Görüyorsunuz, evlenecek çağda kız yoktu kabilede. Hatta kabile mensuplarının daha büyük kızlarının bazıları için birilerine söz kesilmişti. Bu yüzden kızım Mary 16 yaşına gelinceye kadar beklemek zorunda kaldı. Geçen yıl dağ aslanı tarafından öldürülen Aksakayak, onun oğluydu.

Mungerson salgın başladığında 11 yaşındaydı. Patronlar Kurulu üyesi olan babası son derece zengin ve güçlü bir adamdı. Bütün aile, Condor adlı zepline binip buranın hayli kuzeyinde bulunan British Columbia'nın yabani topraklarına gitmek üzere uçtular. Ama yolda bir kaza geçirip Shasta Dağı civarına düştüler. Bu dağı duymuşsunuzdur, kuzeyde, uzaklardadır. Kazazedeler arasında salgın baş gösterdi ve sadece 11 yaşındaki bu çocuk kurtuldu. Sekiz yıl boyunca yalnız başına ıssız topraklarda dolaşıp insanları aradı. Sonunda güneye doğru inerek bizi, Santa Rosalıları buldu.[11]

Bak şu işe, hikâyemde ileri gitmişim. San Francisco Körfezi civarındaki şehir ve kasabalardan bu büyük kaçış yaşanırken ve telefonlar henüz çalışıyorken, erkek kardeşimi aradım. Ona bu kaçışın saçmalık olduğunu, kendimde bir hastalık belirtisinin bulunmadığını, yapmamız gereken şeyin akrabalarımızla birlikte güvenli bir yere sığınıp orada herkesten uzak durmamız olduğunu söyledim. Bu güvenli yerin üniversitedeki Kimya Fakültesi olduğuna karar verdik, yanımıza bol erzak alıp binaya sığınma ve biz oraya yerleştikten sonra zorla yanımıza gelmeye kalkışanları silahla engelleme konusunda fikir birliğine vardık.

Ancak her şeyi planlamışken kardeşim en azından yirmi dört saat daha evden ayrılmayıp hastalık konusunda bir de-

ğişiklik olup olmadığını kontrol etmemi rica etti. Ben bunu kabul ederken o da ertesi gün yanıma gelmeye söz verdi. Telefonlar kesilene kadar yanımıza alacağımız erzak ve malzemelerin ayrıntısıyla Kimya Fakültesi'ni nasıl savunacağımızı konuştuk. Telefon, tam konuşmamızın arasında kesildi. O gece elektrikler de gidince koca evde tek başıma ve karanlıkta kaldım. Artık gazeteler de basılmadığı için dışarıda ne olup bittiği konusunda hiçbir bilgim yoktu.

Dışarıda insan ve silah sesleri duyunca pencereden bakıp Oakland yönünde alevlerin gökyüzüne doğru yükseldiğini gördüm. Korkunç bir geceydi. Gözlerimi bir an bile kırpmadım. Neden ve nasıl olduğunu göremedim ama evimin önündeki kaldırımda bir adam öldürüldü. Otomatik bir tabancadan çıkan seri atışlardan birkaç dakika sonra zavallı yaralı kapıma kadar sürünüp inleyip bağırarak yardım istedi. İki otomatik tabancamı da alıp yanına gittim. Yaktığım kibritin ışığında adamın kurşun yaralarından ölmek üzere olduğunu, ama aynı zamanda hastalığa da yakalandığını gördüm. Hemen içeri kaçtım ve yarım saat boyunca adamın inlemelerini, çığlıklarını dinledim.

Ertesi sabah kardeşim geldi. Yanıma alacak kadar değer verdiğim şeyleri, bir çantaya koymuştum. Ama kardeşimin yüzüne baktığımda asla benimle beraber Kimya Fakültesi'ne gelemeyeceğini gördüm. O da hastalığa yakalanmıştı. Elimi sıkmak istedi ama aceleyle geri kaçtım.

'Aynaya bak,' diye emrettim.

Baktı ve yüzündeki rengi gördü. O aynaya bakarken yüzü de giderek daha çok kızıllaşıyordu. Dermansızca sandalyeye oturdu.

'Tanrım!' dedi, 'ben de yakalanmışım. Yaklaşma bana. Artık ölü sayılırım.'

Sonra kasılmalar başladı. Ölmesi iki saat sürdü ve sonuna kadar bilinci yerindeydi, ayaklarındaki hissizlik ve soğuk duygusunun bileklerine, kalçalarına, sonunda kalbine çıktığından yakındı ve kalbine geldiğinde öldü.

Kızıl Ölüm insanları işte bu şekilde öldürüyordu. Çantamı kaptığım gibi dışarı fırladım. Sokaklardaki görüntü korkunçtu. İnsan sürekli yerde yatanların vücutlarına takılıyordu ve bunların bazıları henüz ölmemişti. Siz birine bakarken bile o kişinin ölümün pençesine düşüp yere çöktüğüne tanık oluyordunuz. Oakland ile San Francisco devasa alevler tarafından yutulmuşken Berkeley'de de bir sürü yerde yangınlar çıkmıştı. Yangınların dumanı havaya yükseldiği için gün ortasında bile alacakaranlık hüküm sürüyor, bazen rüzgârın esmesiyle birlikte güneş, loş, mat bir kırmızı daire olarak yüzünü gösteriyordu. Gerçekten de sevgili torunlarım, dünyanın son günlerini yaşıyordum sanki.

Benzini ve garajlardan alınabilecek diğer malzemeleri bittiği belli olan çok sayıda otomobil yol ortasında bırakılmıştı. Bir tanesini hatırlıyorum. Otomobilin koltuğunda bir adamla bir kadının, yanındaki kaldırımda da iki kadınla bir çocuğun daha cesedi yatıyordu. Her tarafta tuhaf ve korkunç görüntüler vardı. Bembeyaz suratlı kadınlar bebeklerini kucaklarında taşıyor, babalar çocuklarını ellerinden tutuyor; tek başına, çift halinde veya ailecek yürüyen insanlar hayaletler gibi sessizce, gizlice ölüm şehrinden kaçmaya çalışıyorlardı. Bazılarının elinde yiyecekler, bazılarının elinde battaniyeler ve diğer gerekli şeyler varken çoğu hiçbir şey taşımıyordu.

Bir bakkal gördüm (yiyecek maddelerinin satıldığı yere bakkal denirdi). Bakkalın sahibi, sakin, dengeli ama kafası biraz az çalışan, inatçı biridir, onu iyi tanırım. Adam dükkânını savunuyordu. Pencereler, kapılar hep kırılmış, adam içeride tezgâhın arkasına saklanmış, içeri girmeye çalışan kaldırımdaki saldırganlara tabancasıyla ateş ediyordu. Dükkânın girişinde birkaç ceset vardı, bunların dükkân sahibinin o gün daha önce öldürdüğü adamlar olduğunu tahmin ettim. Uzaktan onları izlerken yağmacılardan birinin bitişikteki ayakkabıcının camlarını kırıp dükkânı kasten ateşe verdiğini

gördüm. Bakkal sahibinin yardımına gitmedim. Böyle şeylerin vakti geçmişti. Uygarlık çöküyor ve artık herkes kendisi için yaşıyordu."

IV

"Anacaddeyi kesen sokaktan hızla yoluma devam ederken ilk köşede bir başka trajediye tanık oldum. İşçi sınıfından iki kişi, iki çocuklu bir çifti yakalamış, eşyalarını çalıyorlardı. Resmen tanıştırılmasam da soyulan adamı simaen tanıyordum. Eskiden beri hayranı olduğum dizeler yazan bir şairdi. Onun bile yardımına koşamadım, çünkü tam onları gördüğüm anda bir silah sesi duydum ve adamın yere çöktüğünü gördüm. Kadın çığlık atmaya başlayınca hayvan heriflerin birinden yediği yumrukla yere düştü. Ben adamları tehdit eder şekilde bağırınca silahlarını üstüme boşalttılar, köşenin berisine kendimi zor attım. Burada da ilerleyen alevler tarafından yolum kesildi. İki yandaki binalar da yandığı için sokağı alevler basmış, üstüne duman çökmüştü. O karanlığın içinden bir kadının yardım isteyen tiz çığlıkları geldi. Ona da yardıma gitmedim. Her yandan yardım isteyen çığlıkların geldiği bu tür sahnelere fazlasıyla tanık olmak, insanın kalbini taşa çeviriyordu.

Tekrar köşeye döndüğümde iki soyguncu gitmişti. Şairle karısı ölmüş, kaldırımda yatıyorlardı. İnsanı sarsan bir görüntüydü. İki çocuk ortalıktan yok olmuştu, nereye gittiklerini bilmiyordum. Daha önce rastladığım insanların neden bembeyaz suratlarıyla sessizce, gizlice kaçtıklarını artık anlamıştım. Uygarlığımızın ortasında, fakir semtlerimizde, işçi mahallelerimizde bir barbarlar, yabaniler ırkının doğmasına neden olmuştuk ve şimdi biz felaketi yaşarken onlar da vahşi hayvanlar gibi üstümüze saldırıyor, bizi yok ediyorlardı. Tabii kendilerini de yok ediyorlardı.

Güçlü içkilerin etkisiyle iyice alevlenerek nice hunharlıklar yapıyor, genel bir delilik hali içinde birbirlerine sataşıyor,

birbirlerini öldürüyorlardı. Takım olarak bir arada hareket eden daha nitelikli bir grup işçi gördüm; kadınlarıyla çocuklarını ortalarına almış, hastalarıyla yaşlılarını sedyelerle taşıyarak, erzak dolu bir arabayı çeken atlarıyla birlikte şehirden dışarı çıkmak için savaş veriyorlardı. Dumanların içinden çıkıp sokakta ilerlerken tam görülecek bir manzara oluşturuyorlardı ama yollarının önünde ilk gördükleri anda neredeyse beni de vurup öldüreceklerdi. Gerçi yola devam ederken liderlerinden biri bağırarak benden özür diledi. Söylediğine göre soyguncularla yağmacıları gördükleri anda öldürüyor ve fırsatçılardan kaçınmanın tek yolu olduğu için bu şekilde, takım olarak hareket ediyorlarmış.

Kısa süre sonra sık sık göreceğim bir şeye de ilk kez orada tanık oldum. Yürüyen adamlardan birinin yüzünde, bir anda hastalığın yanlış anlaşılması mümkün olmayan damgası belirdi. Etrafındakiler hemen geri çekildi, o da en ufak bir sitem bile etmeden sırasından çıkarak takımın yürüyüşüne devam etmesine olanak sağladı. Bir kadın, herhalde karısıydı, onunla kalmak istedi. Kadın küçük bir oğlanın elini tutuyordu. Ama takımdakiler kadının adamın yanına gitmesini engellerken adam da sert bir sesle onun takımla birlikte gitmesini emretti. Bunu gördükten sonra yüzü kızıl kızıl parlayan adamın sokağın karşı tarafındaki bir binanın eşiğine adımını attığına tanık oldum. Adamın silahının sesini duydum ve cansız halde yere düştüğünü gördüm.

İki kez ilerleyen alevler tarafından yolumdan döndürüldükten sonra nihayet üniversiteye ulaşmayı başardım. Kampüsün girişinde Kimya Fakültesi'ne doğru giden bizim okul mensuplarından bir gruba rastladım. Aile sahibi insanlardı. ve çocuk bakıcılarıyla hizmetçileri dahil, ailecek oradalardı.. Profesör Badminton beni selamladı ama ben onu hemen tanıyamadım. Bir yerde alevlerin arasında kalmış, sakalı yanmıştı. Kafasında kanlı bir bandaj vardı, üstü başı da pislenmişti.

Önceki gece yağmacıların saldırdığını, kardeşinin evlerini savunurken can verdiğini söyledi.

Kampüsün içinde yürürken birden Bayan Swinton'ın yüzünü işaret etti bana. İnsanın asla başka şeye benzetemeyeceği o kızıl renge bürünmüştü. Kadının etrafındaki bütün kadınlar hemen çığlık çığlığa kaçıştılar. Bayan Swinton'ın iki çocuğu, bakıcılarıyla birlikte yanındaydı, onlar da diğer kadınlarla birlikte uzaklaştı. Kocası Doktor Swinton ise karısının yanında kaldı.

'Sen devam et, Smith,' dedi bana. 'Çocuklara göz kulak ol. Ben eşimin yanında kalacağım. Şu anda bile onu ölmüş kabul etmemiz gerektiğini biliyorum ama onu bırakamam. Eğer sonrasında sağ salim kurtulursam Kimya Fakültesi'ne gelirim, sen de bakar ol, beni içeri alırsın.'

Onu karısının üzerine eğilmiş, son anlarında kadını teselli eder halde bırakıp gruba yetişmek için koştum. Kimya Fakültesi binasına en son biz alındık. Sonrasında da otomatik silahlarımız sayesinde kimseyi binaya yaklaştırmadık. Binaya altmış kişinin sığınmasını planlamıştık. Oysa ilk katılması düşünülen herkes akrabalarını, arkadaşlarını, hatta bütün ailesini getirmiş, sayımız dört yüzü geçmişti. Neyse ki fakültenin binası hayli büyüktü ve etrafında başka bina olmadığı için de şehrin her tarafında göklere yükselen alevlerin sıçraması tehlikesi yoktu.

Çok miktarda erzak getirilmişti. Karavana takımları halinde örgütlenen aile ve arkadaş gruplarının günlük tayınlarını belirleyip dağıtan bir gıda komitesi, bu erzakın denetimini üstlendi. Başka komiteler de kurup hayli etkin bir örgütlenme oluşturduk. Ben savunma komitesindeydim ama neyse ki ilk gün kimse bize saldırmadı. Gerçi yağmacıları uzaktan gördük ve yaktıkları ateşlerin dumanına bakarak içlerinden bazılarının kampüsün öbür ucunu işgal edip birkaç kamp kurmuş olduğunu anladık. İçlerindeki hemen herkes sarhoştu; sık sık müstehcen şarkılar söylediklerini

veya deliler gibi bağırdıklarını duyuyorduk. Çevrelerindeki dünya çöküp harabeye dönerken, her tarafı bu çöküntünün tozu dumanı sararken bu aşağılık yaratıklar içlerindeki vahşiliğin dizginlerini salmış, savaşıyor, içiyor ve ölüyorlardı. Ne fark ederdi ki zaten? Herkes ölüyordu nasıl olsa; iyisi de kötüsü de, güçlüsü de zayıfı da, hayata dört elle sarılanı da yaşamı aşağılayanı da... Herkes göçüp gidiyordu. Her şey göçüp gidiyordu.

Aradan yirmi dört saat geçip içimizde hastalık belirtisi görmeyince bunu kutladık ve bir kuyu kazmaya giriştik. O zamanlar şehirdeki her eve su getiren büyük demir su borularını görmüştünüz. Şehirdeki yangınların bu boruları patlatacağından ve akan sular nedeniyle baraj göllerinin boşalmasından korkuyorduk. Bu yüzden Kimya Fakültesi'nin ana avlusunun beton zeminini kırıp oraya bir kuyu kazdık. Aramızda üniversitede okuyan birçok genç vardı; hep birlikte o kuyu için gece gündüz çalıştık. Nitekim korkularımız doğru çıktı. Biz suya ulaşmadan üç saat önce sular kesildi.

İkinci yirmi dört saat de geçtiğinde, aramızda hâlâ hastalık baş göstermemişti. Kurtulduğumuzu sandık. Ama ne kadar doğru olduğunu sonradan anladığım şeyi, yani mikrobun insan vücudundaki kuluçka süresinin birkaç günü bulduğunu henüz bilmiyorduk. Mikrop kendini gösterdiği andan itibaren o kadar kısa sürede öldürüyordu ki kuluçka süresinin de aynı şekilde kısa olduğunu düşünmüştük. Böylece iki gün geçip de aramızdan kimse etkilenmeyince hastalığın bize bulaşmadığı fikriyle çok sevindik.

Üçüncü gün, bizi büyük hayal kırıklığına uğrattı. O günden önceki akşamı asla unutamam. Saat sekizden on ikiye kadar akşam nöbetçilerinin komutası bendeydi. Binanın çatısından insanoğlunun o muhteşem eserlerinin yanıp kül olmasını izliyordum. Yangınlar öyle büyümüştü ki alevler bütün göğü aydınlatmıştı. O kırmızı aydınlıkta en küçük yazılarla basılmış kitapları bile okuyabilirdiniz. Sanki bütün

dünya alevler tarafından sarılmış gibiydi. San Francisco'daki yirmi kadar büyük yangından, aktif volkanlar gibi alev ve duman püskürüyordu. Oakland, San Leandro, Haywards, hepsi yanıyordu. Kuzeyde, Richmond Burnu civarında da yangınlar vardı. İnsanda dehşet uyandıran bir görüntüydü. Uygarlık, sevgili torunlarım, alev tabakalarının içinde ve ölümün nefesinin altında yok olup giden şey, uygarlıktı. O akşam saat onda Point Pinole'deki büyük patlayıcı depolarında peş peşe patlamalar oldu.[12] O kadar büyük patlamalardı ki koca bina deprem olmuş gibi sarsıldı, bütün camları tuzla buz oldu. Ondan sonra çatıdan inip binanın uzun koridorlarında odadan odaya dolaşarak telaş içindeki kadınları sakinleştirdim, onlara ne olduğunu anlattım.

Bir saat kadar sonra binanın zemin katının penceresinden bakarken yağmacıların kamplarında bir gürültünün koptuğunu duydum. Çığlıklar, bağırışlar duyuluyor, çok sayıda silahın sesi geliyordu. Sonradan yaptığımız tahmine göre çatışma, durumu iyi olanların, hastalığa yakalanmış olanları kamplardan çıkarmak istemeleri nedeniyle çıkmıştı. Sonuçta hastalığa yakalanmış çok sayıda yağmacı, kampüsü geçerek bizim kapılarımızın önüne yığıldı. Onları uyarıp geri gitmelerini istedik ama bize yaylım ateşiyle karşılık verdiler. Pencerelerden birinin önündeki Profesör Merryweather, gözlerinin tam ortasına gelen bir mermiyle anında hayatını yitirdi. Hemen açtığımız karşı ateş sonucunda üçü dışında yağmacıların hepsi kaçtı. Kalanlardan biri kadındı. Hastalığa yakalandıkları belli olan bu insanlar, son derece pervasızdılar. Alevlerle kaplı gökyüzünün altında kızıl suratlarıyla, cehennemdeki zebaniler gibi sürekli bize lanetler yağdırıp üstümüze ateş açtılar. İçlerinden birini kendi ellerimle vurdum. Bundan sonra diğer adamla kadın lanetler yağdırmaya devam ederek penceremizin altına uzandılar ve biz onların orada hastalıktan ölmelerini seyretmek zorunda kaldık.

Durumumuz hassastı. Patlayıcı depolarındaki patlamalar binanın bütün camlarını kırdığı için cesetlerden gelecek mikroplara açıktık. Sağlık komitesi göreve çağrıldı ve onlar da bu durumu mertçe karşıladılar. Dışarı çıkıp cesetleri oradan uzaklaştırmak için iki kişi gerekiyor ve bu görev, büyük olasılıkla o kişilerin hayatlarını feda etmesi anlamına geliyordu çünkü bir daha binaya girmelerine izin verilmeyecekti. Bekâr hocalardan biriyle bir öğrenci gönüllü oldu. Bizimle vedalaşıp dışarı çıktılar. Kahramandı onlar. Dört yüz kişi yaşasın diye kendi canlarını verdiler. Görevlerini yerine getirdikten sonra biraz uzakta durup düşünceli düşünceli bize baktılar. Sonra da el sallayıp veda ederek yavaşça kampüsü geçip yanmakta olan şehre doğru yola koyuldular.

Ancak bütün bunların faydası olmamıştı. Ertesi sabah aramızdan ilk kişinin hastalığa yakalanmış olduğunu gördük: Profesör Stout'un ailesinden biri, çocuk bakıcısı küçük bir kız. Zaafa, duygusallığa yer yoktu böyle bir zamanda. Belki de hastalığa sadece o yakalanmıştır diye kızı binadan atıp oradan uzaklaşmasını söyledik.

Ellerini ovuşturarak ve son derece acınaklı bir halde ağlayarak yavaşça kampüsün öbür yanına doğru yürümeye koyuldu. Kendimizi canavar gibi hissediyorduk ama başka ne yapabilirdik ki? Dört yüz kişi için bireyler feda edilmek zorundaydı.

Laboratuvarlardan birine üç aile yerleşmişti, o öğleden sonra aralarında en az dört ceset ile farklı aşamalarda olan yedi vakaya rastladık.

İşte büyük korku o zaman başladı. Cesetleri yerde bıraktık, sağ kalanları da başka bir odaya gidip kendilerini orada tecrit etmeleri için zorladık. Kalanlarımızın arasında da salgın başlamıştı; hastalık belirtisi görüldüğü anda mikrop bulaşmış kişileri bu tecrit odalarına gönderiyorduk. Oraya kendi başlarına yürümelerini istiyorduk ki onlara dokunmayalım. Yüreklerimiz parçalanıyordu. Ama yine de hastalık

aramızda dolaşıyor, ölülerle ve ölmek üzere olanlarla dolu odaların sayısı bir bir artıyordu. Bu ölüler denizi binayı kat kat, oda oda işgal ederken henüz hastalığa yakalanmamış olan bizler de bir üst kata, bir sonraki odaya çekiliyorduk.

Bina kabristana dönmüştü; hayatta kalanlar olarak, gece yarısında, yanımıza silah, cephane ve çok sayıda konserve dışında hiçbir şey almadan kaçtık. Kampüsün, yağmacıların bulunmadığı tarafında kamp kurduk. Kimimiz nöbet tutarken kimimiz de şehre inip evleri dolaşarak otomobil, at arabası, at, el arabası veya erzakımızı taşıyacak ve şehirden açık araziye kaçış mücadelelerine tanık olduğum örgütlü işçiler gibi hareket etmemizi sağlayacak bir şeyler bulmak için keşfe çıkmaya gönüllü oldu.

Keşfe çıkanlardan biri bendim; otomobilini evinin garajında bıraktığını hatırlayan Doktor Hoyle, onu almamı söyledi. İzciler olarak çiftlere ayrıldık, benim yanımda genç bir öğrenci olan Dombey vardı. Doktor Hoyle'un evine varmak için şehrin yerleşim bölgesinde bir kilometre kadar yürümemiz gerekiyordu. Burası ağaçların ve çimenliklerin ortasında ayrık nizam binaların bulunduğu bir semtken yangın yapacağını yapmış, bazen tüm bir mahalleyi yakarken bazen bir mahalleye hiç dokunmamış, bazen de mahallenin içinde sadece bir evi atlayıp ötekileri yakmıştı. Tabii ki yağmacılar burada da işbaşındaydı. Otomatik silahlarımızı herkesin görebileceği şekilde elimizde taşıyıp gözü dönmüş insanlar gibi görünerek onları bize saldırmaktan caydırmak istiyorduk. Ne olduysa Doktor Hoyle'un evinde oldu. Biz eve vardığımız ana kadar alevlerin dokunmadığı ev, tam oraya ulaştığımız anda alevlere büründü.

Evi ateşe veren vicdansız, merdivenlerden aşağı sallana sallana inip caddeye doğru yürümeye başladı. Ceketinin ceplerinden viski şişeleri görünüyordu ve dut gibi sarhoştu. O anda içimden onu vurmak geldi; vurmadım ve bu kararımdan pişmanlık duymadığım bir an bile geçirmedim. Sallana

sallana yürüyüp kendi kendine konuşan, gözünü kan bürümüş, uzun favorili yanaklarından birinde yukarıdan aşağı inen yeni ve kanlı bir yara izi olan bu adam, o zamana kadar gördüğüm en büyük alçaklık ve iğrençlik abidesiydi. Ben onu vurmayınca çimenlikteki ağaca yaslanıp bize yol verdi. Mutlak anlamda en ahlaksız, en kötü eylemdi yaptığı. Tam onun hizasına geldiğimizde aniden tabancasını çıkarıp Dombey'i kafasından vurdu. Ertesi an herifi öldürmüştüm. Yine de geç kalmıştım. Tek bir inilti bile salamadan sönüp gitti Dombey. Tahminen başına ne geldiğini anlayamamıştır bile.

İki cesedi orada bırakarak hızla yanan evi geçtim, garaja girip Doktor Hoyle'un otomobilini buldum. Deposu benzin dolu, yola çıkmaya hazır vaziyetteydi. Harabeye dönmüş şehrin sokaklarında döne dolaşa kampüste hayatta kalanların yanına, işte bu otomobille geldim. Diğer izciler dönmüştü ama hiçbiri benim kadar şanslı değildi. Profesör Fairmead bir Shetland midillisi bulmuştu ama bir ahırda bağlı olarak terk edilip günlerce su ve yem verilmemiş hayvancağız o kadar zayıflamıştı ki yük taşıyabilecek durumda değildi. Aramızdan bazıları onu salmak istedi ama benim ısrarım üzerine, yiyeceğimiz bittiğinde yemek üzere yanımızda götürmeye karar verdik.

Yola çıktığımızda çoğu kadın ve çocuklardan oluşan kırk yedi kişiydik. Zaten yaşlı olan, geçen haftanın olaylarından sonra umudunu tamamen kaybeden dekan ile birkaç çocuk ve Profesör Fairmead'in yaşlı annesi otomobilde gidiyorlardı. Otomobili, bacağından kurşun yarası almış genç İngilizce hocası Wathope sürüyordu. Kalanımız yürüyor, Profesör Fairmead de midilliyi çekiyordu.

Aslında pırıl pırıl, güzel bir yaz günü olması gerekirdi ama yangınların dumanları gökyüzünü doldurmuş, bu karanlığın arasında kasvetle parlayan sönük ve cansız güneş ise uğursuz bir kan kırmızısı çembere dönmüştü. Gerçi kan kırmızısı rengindeki güneşe artık alışmıştık. Duman her şeyi

değiştiriyordu. Burnumuzun deliklerine girip gözlerimizi dolduruyordu; aramızda gözleri kan çanağına dönmemiş kimse kalmamıştı. Güneydoğuya yöneldik, bitmek tükenmek bilmez kilometreler boyunca süren banliyölerin içinde, şehrin düzlük merkezinden alçak tepelere doğru yükselen ilk yamaçlarda yol alıyorduk. Açık araziye çıkabileceğimizi umduğumuz tek yol buydu.

Son derece yavaş ilerliyorduk. Kadınlarla çocuklar hızlı yürüyemiyordu. O zamanlar insanlar bugünkü gibi yürümeyi akıllarına bile getiremezdi, sevgili torunlarım. Aslına bakarsanız nasıl yürüneceğini hiçbirimiz bilmiyorduk. Ben de gerçek anlamda yürümeyi salgından sonra öğrendim. Yağmacılar yüzünden birbirimizden kopmaktan korkuyor, aramızda en yavaş yürüyenin hızıyla yürüyorduk. Aslında yırtıcı insanların da sayısı hayli azalmıştı. Salgın onları da vurmuştu ama hâlâ bize sürekli bir tehlike yaratacak sayıdalardı. Yangın güzel yerleşimlerin birçoğuna dokunmamıştı ama onun dışında her taraf tüten harabelerle doluydu. Yağmacılar da yakıp yıkma hırsının etkisinden kurtulmuş olsalar gerekti ki yeni ateşe verilmiş evlere artık eskisi kadar sık rastlamıyorduk.

Bazılarımız otomobil ve benzin bulmak için evlerin garajlarına keşfe çıktı ama bir şey elde edemedi. Şehirlerden ilk kaçış dalgası, bu tür işe yarayabilecek şeyleri silip süpürmüştü. Bu keşif sırasında son derece düzgün bir genç olan Calgan'ı yitirdik. Bir evin bahçesinden geçerken yağmacılar tarafından vurulmuştu. Bu bizim tek kaybımızdı. Bir keresinde de sarhoş bir canavar öldürmek kastıyla bize ateş açtı ama şansımıza adam öylesine gelişigüzel ateş ediyordu ki aramızdan birine bir şey olmadan biz onu vurup öldürdük.

Şehrin o çok güzel banliyölerinin merkezinde sayılan Fruitvale semtinde hastalık yine bizi vurdu. Bu kez kurban, Profesör Fairmead idi. İşaretlerle bize annesinin durumu öğrenmesini istemediğini anlattıktan sonra gayet güzel bir ko-

nağa doğru yürüdü. Yalnız, üzgün ve umutsuz vaziyette evin ön verandasının merdivenlerine oturan profesöre son kez el sallayarak veda etmek için ben biraz oyalandım. O akşam Fruitvale'in birkaç kilometre dışında ama hâlâ şehrin içinde kamp kurduk. Ve o gece aramızda ölenlerden kaçmak için kampımızı iki kez değiştirdik. Sabahleyin otuz kişi kalmıştık. Dekanın halini asla unutamam. Sabahleyin yürürken, yürüyenler arasında yer alan eşinde hastalık belirtileri çıkmış, o da sürdüğü otomobilden inip karısıyla birlikte kalmak için ısrar etmişti. Buna hayli uzun süre karşı çıktık ama sonunda istemeyerek de olsa onun kararını kabul ettik. Gerçi fark etmezdi çünkü sonunda aramızdan kimlerin, eğer öyle bir şans varsa, kurtulabileceğini hiçbirimiz bilmiyorduk.

Yürüyüşümüzün ikinci akşamı olan o akşam, açık arazinin ilk kesimleri olan Haywards civarında kampımızı kurduk. Sabahleyin, yaşayan on bir kişi kalmıştık. Ayrıca o akşam bacağı yaralı olan Profesör Wathope otomobili de alarak kaçmıştı. Kız kardeşi ve annesiyle birlikte konservelerimizin çoğunu da götürmüştü. Öğleden sonra yol kenarında dinlenirken hayattaki son zeplini gördüğüm gündür o gün. Kırlarda duman tabakasının çok daha ince olması sayesinde gördüğüm zeplin, yaklaşık yedi yüz metre yükseklikte ümitsiz bir şekilde sürükleniyor, rüzgârla yön değiştiriyordu. Ne olmuştu bilemiyorum ama daha biz bakarken bile zeplinin burnu giderek yere doğru eğildi. Gaz depolarının arasındaki bölme duvarı yıkılmış olmalı, çünkü tam dikine, burun üstü yere çakıldı.

O günden bugüne de başka bir hava taşıtı görmedim. Sonraki ilk birkaç yıl boyunca sık sık göklere bakarak zeplin arar, dünyada bir yerlerde uygarlığın sürmekte olduğu umudumu korumak isterdim. Ama olmadı. California'da bizim başımıza gelen şey, demek ki her yerde herkesin başına gelmişti.

Başka bir gün, Niles'daydık ve üç kişi kalmıştık. Niles'ın biraz ilerisinde karayolunun ortasında Wathope'u bulduk.

Otomobil arızalanmış, onlar da yere halılar sermişlerdi; kız kardeşinin, annesinin ve kendisinin cesetleri o halıların üstünde yatıyordu.

Alışık olmadığım şekilde sürekli yürümekten son derece yoruldum ve o gece deliksiz bir uyku çektim. Sabah kalktığımda şu koca dünyada yapayalnızdım. Son yol arkadaşlarım Canfield ile Parsons, hastalıktan ölmüştü. Kimya Fakültesi'ne sığınan dört yüz kişiden ve birlikte yola çıkan kırk yedi kişiden bir ben sağ kalmıştım; bir ben, bir de midilli. Neden böyle olduğunun herhangi bir açıklaması yok. Veba bana bulaşmadı, o kadar. Hastalığa karşı bağışıklığım varmış demek ki... Milyonda bir şans bana vurmuş. Tıpkı hastalıktan kurtulan herkese milyonda bir, hatta birkaç milyonda bir şans vurduğu gibi, çünkü oran, en fazla bu kadardı."

V

"İki gün boyunca hiçbir ölüme tanık olmamış, güzel bir koruluğa sığındım. O iki günü son derece bunalımlı geçirmeme, her an benim de ölüm sıramın gelmesini beklememe karşın bir yandan da dinlenip toparlandım. Midilli de öyle. Üçüncü gün sahip olduğum az sayıdaki konserveyi midillinin sırtına yükleyip ıssız yollara düştüm. Tek bir canlı adama, kadına veya çocuğa rastlamadım; her taraf cesetlerle doluydu. Yiyecek de çoktu. O zamanlar toprak şimdiki gibi değildi. Her tarafta ağaçlar ve çalılar temizlenip tarlalar açılır ve toprak ekilip biçilirdi. Milyonlarca boğazı doyurmaya yetecek kadar yiyecek büyüyor, olgunlaşıyordu ancak hepsi boşa gidecekti. Tarlalardan, bostanlardan sebzeler, meyveler, yemişler topladım. Terk edilmiş çiftliklerden tavuklar, yumurtalar aldım. Sık sık da ambarlarda konserve depoları buldum.

Bütün evcil hayvanlara tuhaf şeyler oluyordu. Vahşileşiyor ve birbirlerini avlıyorlardı. İlk avlananlar tavuklar ve ördeklerken vahşileşen ilk çiftlik hayvanları domuzlar, sonra da kediler olmuştu. Köpekler de değişen koşullara uyum

sağlamakta gecikmedi. Sanki insanlarınkine benzer bir salgını da köpekler yaşıyordu. İnsanların cesetlerini yiyor, bütün gece boyunca havlayıp uluyor, sabah olunca da uzağa kaçıyorlardı. Zamanla birlikte köpeklerin huylarının da değiştiği dikkatimi çekti. İlk zamanlar birbirlerinden ayrı durur, şüpheci ve her an dalaşa hazır vaziyette dolaşırlardı. Fazla sürmedi, bir araya gelip sürüler halinde koşmaya başladılar. Bilirsiniz köpekler hep arkadaş canlısı, sokulgan hayvanlar olmuşlardır; insan tarafından evcilleştirilmelerinden önce de öyleydiler. Salgından önce, dünyanın son günlerinde çok sayıda farklı köpek ırkı vardı: tüysüzler, kalın kürklüler, dağ aslanları kadar iri olanlar, onların dişinin kovuğuna bile gitmeyecek kadar küçükler... İşte tüm bu küçük ve zayıf köpekler diğerleri tarafından öldürüldü. Ayrıca yabani hayata uyum sağlayamayan çok iri köpeklerin de soyları tükendi. Sonuçta birçok farklı köpek ırkı yok olup bugün gördüğünüz, sürü halinde koşan, kurtlara benzeyen, orta büyüklükteki köpekler kaldı."

Hu-Hu, "Ama kediler sürü halinde koşmaz," diye itiraz etti.

"Kedi hiçbir zaman arkadaş canlısı bir hayvan olmamıştır. 19. yüzyılda yaşayan bir yazarın dediği gibi kediler, başına buyruktur.[13] Her zaman öylelerdi. İnsanlar tarafından evcilleştirilmeden önce de öylelerdi, evcil hayvanlar olarak yaşadıkları çağlar boyunca da öylelerdi, tekrar yabani hayata döndükleri günümüzde de öyleler.

Atlar bile yabanileşti. Bütün o güzelim at ırkları bozularak bugün sizin de gördüğünüz küçük yabani atlar ortaya çıktı. İnekler, güvercinler, koyunlar da aynı şekilde yabanileşti. Bilirsiniz, tavukların bazıları hayatta kalmayı başardı ama günümüzün yabani tavuklarıyla bizim zamanımızın tavukları arasında dünya kadar fark var.

Neyse hikâyeme devam edeyim. Issız topraklar üzerinde yürüyordum. Zaman geçtikçe insanlara duyduğum özlem arttı da arttı. Ama kimseyi bulamadım. Kendimi iyice yalnız

hissediyordum. Livermore Vadi'sini ve büyük San Joaquin Vadisi ile arasındaki dağları aştım. Siz San Joaquin Vadisi'ni görmediniz, çok geniştir, yabani atların yuvasıdır. Vadide binlerce, on binlerce attan oluşan çok büyük sürüler dolaşır. Otuz yıl sonra oraya tekrar gittiğim için iyi biliyorum. Sahildeki vadilerde çok yabani at bulunduğunu düşünüyorsunuz ama bu atların sayısı San Joaquin'dekilere göre hiç sayılır. Tuhaf ama yabani doğaya kaçan inekler alçak dağlara döndüler. Demek oralarda kendilerini daha iyi koruyabiliyorlar.

Haydutlarla yağmacılar kırsal bölgelere belli ki daha az uğramıştı çünkü geçtiğim çok sayıda köy ve kasabada yangın çıkmamıştı. Ama hastalıktan etkilenmiş cesetlerle dolu oldukları için keşif yapmadan o köylerin yanlarından geçip gittim. Lathrop yakınlarındaydı, serbest kalalı fazla olmamış, bu yüzden de tekrar insanlara bağlanmaya heves duyan *collie* cinsi iki köpeği, hissettiğim yalnızlık nedeniyle yanıma aldım. Yıllarca bana eşlik eden bu köpeklerin bazı özellikleri bugün sizin köpeklerinizde de var. Ama aradan geçen altmış yılda *collie* cinsi tamamen yok oldu. Günümüzdeki köpekler, evcilleşmiş kurtlara benziyor daha çok."

Tavşandudak ayağa kalkıp, keçileri kontrol edip öğleden sonra güneşinin konumuna bakarken ihtiyarın hikâyesinin uzunluğu nedeniyle artık sabırsızlanmaya başladığını ortaya koyuyordu. Edwin'in acele etmesi konusunda uyardığı Granser, anlatmaya devam etti.

"Anlatacak fazla bir şey kalmadı. İki köpeğim ve midillimle birlikte, yakalamayı başardığım bir atın üzerinde San Joaquin'i geçip Sierra Dağları'nda bulunan Yosemite adında harika bir vadiye geldim. Oradaki büyük otelde muazzam bir konserve deposu buldum. Geniş otlaklar vardı, avlanacak hayvan boldu, nehir alabalık doluydu.[14] Geçmişinde yüksek uygarlık içinde yaşamamış insanların anlayamayacağı mutlak bir yalnızlık içinde, orada tam üç yıl geçirdim. Sonrasında artık yalnızlığa dayanamaz oldum. Çıldıracak

gibiydim. Ben de köpekler gibi arkadaş canlısı bir hayvandım, kendi türümden birilerine ihtiyacım vardı. Ben salgından kurtulduğuma göre başkaları da kurtulmuş olabilir diye mantık yürütüyordum. Ayrıca geçen üç yılın ardından salgının mikroplarının tamamen yok olduğunu, ortamın arındığını tahmin ediyordum.

Atım, köpeklerim ve midillimle beraber yola çıktım. San Joaquin Vadisi'ni tekrar geçtim, dağları aşıp Livermore Vadisi'ne geldim. Geçen yıllar içinde orada şaşırtıcı değişiklikler olmuştu. İnsanın tarımsal çalışmaları, sık ve gür yabani bitkiler tarafından öylesine istila edilmişti ki bir zamanlar muntazaman sürülmüş olan o toprakları tanıyamadım. Buğday, sebze gibi bitkiler ve meyve bahçesindeki ağaçlar insanların bakımı altında oldukları için son derece yumuşak ve hassastılar. Bunun tersine insan, yabani otlar, çalılar ve benzerleriyle hep mücadele ettiği için bu bitkiler sağlam ve dirençliydi. Sonuçta insanın eli ortadan çekildiğinde yabani bitkiler insan tarafından yetiştirilen bütün bitkileri bastırıp yok etti.

Vadide çakalların da sayısı çok artmıştı. Ayrıca kurtlarla ilk karşılaşmam da bu sıralardadır; zamanlarının çoğunu geçirdikleri dağlardan ikili üçlü gruplar ve küçük sürüler halinde inerken görürdüm onları.

Bir zamanlar şehir olan Oakland'dan fazla uzakta olmayan Temescal Gölü'nde ilk kez yaşayan insanlara rastladım. Hey benim sevgili torunlarım, nasıl sevindiğimi size anlatamam, atımın üzerinde tepenin yamacından göle doğru inerken ağaçların arasından bir kamp ateşi dumanın yükseldiğini gördüm. Neredeyse kalbim duracaktı. Deliriyorum sandım. Sonra bir bebeğin, bir insan yavrusunun ağladığını duydum. Köpekler havladı, benim köpeklerim onlara cevap verdi. O zamana kadar bildiğim tek şey, dünyada sağ kalan tek insanın ben olduğumdu. Başkalarının da yaşayabileceği doğru olabilir miydi; o duman, bebeğin ağlama sesi de neydi?

Yüz metre kadar ötemde, gölün üstünde, bir adam, hem de iriyarı bir adam çıktı karşıma. Göle doğru çıkıntı yapmış

bir kayanın üzerinde ayakta duruyor ve balık tutuyordu. Altüst olmuştum. Atımı durdurdum. Ona seslenmek istedim ama sesimi çıkaramadım. El salladım. Bana bakıyor gibi görünüyordu ama el salladığını görmedim. Orada, eyerimin üzerine kapanıp başımı kollarımın arasına gömdüm. Başımı kaldırmaya korkuyordum çünkü bunun bir hayal olduğunu biliyor, tekrar bakarsam, adamı orada göremeyeceğimi düşünüyordum. O kadar güzel bir hayaldi ki biraz daha kalmasını istiyordum. Ona bakmazsam orada kalacağını biliyordum.

Köpeklerimin hırlamalarını ve adamın sesini duyana kadar orada öylece durdum. Peki sizce o ses bana ne dedi? Söyleyeyim: '*Sen buraya hangi cehennemden geldin bakayım*?'

Adamın söylediği kelimesi kelimesine buydu. İşte Tavşandudak, diğer dedenin elli yedi yıl önce Temescal Gölü kıyısında beni selamlarken söylediği şey buydu. Hayatta duyduğum en anlamsız sözlerdi bunlar. Gözlerimi açtım, koca çenesi, eğri kaşları ve öfkeli gözleri olan iriyarı, esmer ve kıllı bir adam duruyordu önümde. Attan nasıl indim, bilemiyorum. Bildiğim tek şey, iki elimle adamın elini tuttuğum ve ağladığım. Ona sarılacaktım ama dar görüşlü, kuşkucu biri olduğu için benden uzaklaştı. Yine de elini bırakmadım, ağlıyordum."

Anıları canlandıkça Granser'ın sesi titremeye başlayıp azaldı; yanaklarından dökülen zayıf gözyaşlarını gören oğlanlar kıkırdadılar.

"Evet ağladım," diye devam etti yaşlı adam, "hatta tam bir canavar olmasına, kaba, düşüncesiz ve zalim bir adam olmasına rağmen Şoför'e sarılmak istedim. Adı da... Bak şu işe, nasıl da unutmuşum adını... Herkes ona Şoför diyordu; aslında bu onun mesleğiydi ama isim olarak yapışıp kalmıştı. Bugün bile kurduğu kabileye Şoförler Kabilesi denmesinin nedeni budur.

Şiddet düşkünü, adaletsiz bir adamdı. Hastalık ona nasıl dokunmadı, hiç anlamamışımdır. İnsan eskiden beri metafi-

zik bir kavram olarak mutlak adalete inanır ama anlaşılan o ki evrende adalet diye bir şey yoktur. Haktan, adaletten anlamayan, doğada kara bir leke gibi duran, gaddar, insafsız, düzenbaz bir vahşi olan o adam neden hayatta kalmıştı? Otomobiller, benzin, garajlar ve makineler dışında, bir de son derece zevk aldığı bir şey olarak, salgından önceki dönemde yanlarında çalıştığı kişilere yönelik adi hırsızlıkları ve iğrenç düzenbazlıkları dışında konuşabileceği bir şey yoktu. Ancak ondan çok daha iyi olan milyonlarca, evet, milyarlarca insan ölüp giderken ona bir şey olmamıştı.

Adamın kampına gittim ve orada o kadını, Vesta'yı gördüm. Muhteşem bir kadındı ve acınacak durumdaydı. Vesta Van Warden, John Van Warden'ın gencecik eşi, paçavralara sarınmış vaziyette, çok çalışmaktan nasır tutmuş yaralı bereli elleriyle kamp ateşinin üstüne eğilmiş, bulaşıkları yıkıyordu. Vesta, dünyanın o güne kadar gördüğü en büyük servetin içine doğan kadın, bulaşık yıkıyordu. 1.8 milyar dolarlık servetin sahibi, Patronlar Kurulu'nun başkanı olan kocası John Van Warden, Amerika'yı yöneten adamdı. Ayrıca Uluslararası Denetim Örgütü'nün yönetim kurulunda bulunan yedi kişiden biri olarak, dünyayı da yönetiyordu. Kadının kendisi de kocası gibi soylular sınıfından geliyordu. Babası Philip Saxon, ölene kadar Patronlar Kurulu'na başkanlık etmişti. Bu makam babadan oğula geçme sürecinde olduğu için eğer Philip Saxon'ın bir oğlu olsaydı, yerine o geçecekti. Ama adamın tek çocuğu, nesiller boyunca bu gezegenin ürettiği en yüksek kültürün mükemmel çiçeği olan Vesta'ydı. Vesta ile nişanlanınca Saxon'ın kendine veliaht olarak Van Warden'ı işaret ettiği anlaşıldı. Eminim ki bu siyasi bir evlilikti. Vesta'nın kocasına, şiirlerde, şarkılarda bahsedildiği gibi delicesine âşık olmadığına inanmak için yeterli nedenim var. Daha çok Patronlar tarafından alaşağı edilmeden önce iktidarda olan taçlı tahtlı hükümdarların evliliklerine benziyordu.

İşte oradaydı Vesta, o muhteşem gözleri açık ateşin dumanından yanmış vaziyette, isle kaplı bir kapta balık çorbası kaynatıyordu. Hikâyesi ne kadar hazindi. Benim gibi, Şoför gibi o da hayatta kalan milyonda birlik grubun içindeydi. Van Warden, San Francisco Körfezi'ni kuşbakışı gören Alameda Tepesi'nin en yüksek noktasına devasa bir yaz sarayı yaptırmıştı. Dört kilometrekarelik bir parkın içindeydi saray. Salgın başladığında Van Warden, Vesta'yı oraya göndermişti. Parkın etrafında silahlı korumalar kol geziyor, erzak olsun, posta olsun, tütsülenerek mikroplardan arındırılmadan hiçbir şey içeri sokulmuyordu. Yine de salgın içeri sızarak kulübelerindeki nöbetçileri, görev başındaki uşakları ve bütün o hizmetliler ordusunu silip süpürdü. Bir oradan kaçanlar kurtulmuştu, onlar da gittikleri yerlerde öldüler. Vesta böylece mezara dönüşen o koca sarayda kendini tek başına buldu.

Şoför de orada çalışan hizmetliler arasındaydı ama kaçmıştı. İki ay sonra döndüğünde hiçbir ölüm vakasının olmadığı küçük bir yaz köşküne yerleşmiş olarak buldu Vesta'yı. Adam canavarın tekiydi. Kız korktu, ondan kaçarak ağaçların arasına sığındı. Narin ayakları ve hassas bedeninin taşlar tarafından yaralanmasının, çalılarca çizilmesinin ne demek olduğunu asla bilmemiş olan o kız, o gece yaya olarak dağlara kaçtı. Şoför peşinden gidip onu yakaladı. Ve onu dövdü. Anlayabiliyor musunuz? O feci yumruklarıyla kızı dövüp kendine köle etti. Artık odun toplayıp ateş yakması, yemek pişirmesi, kampın bütün aşağılayıcı işlerini yapması gereken kişi Vesta'ydı, hayatında bir kez bile bu tür işler yapmamış olan Vesta. Ona bu işleri zorla yaptıran Şoför ise tam bir yabani olarak kampta ense yapıyor ve onu izliyordu. Herif arada sırada avlanmak ve balık tutmak dışında tek bir işe, kesinlikle hiçbir işe el sürmüyordu."

Tavşandudak öteki oğlanlara dönüp alçak sesle, "Şoför'ün keyfine diyecek yokmuş," yorumunu yaptı. "Ölmeden

önce onu gördüm ben. Harika biriydi. Ayrıca iş de yapıyordu, hem de çok güzel işler yapıyordu. Biliyorsunuz, babam onun kızıyla evlendi. Babamı nasıl da alt ederdi, görecektiniz. Tam anasının gözüydü. Biz çocukları mum gibi susta tutardı. Beli bükülmüşken bile bir keresinde eli bana uzanıp hep yanında taşıdığı uzun çubuğuyla şapkamı başımdan çıkarmıştı."

Tavşandudak'ın bu anısıyla birlikte yuvarlak kafasını okşamasının ardından Şoför Kabilesi'nin kurucusunun karısı Vesta hakkında büyük bir hayranlık duygusuyla gevelediği sözleri dinlemek için hep beraber ihtiyara döndüler.

"Yani demem o ki bunun ne kadar acı bir şey olduğunu tahmin bile edemezsiniz. Şoför, bir hizmetliydi, anlayabiliyor musunuz, bir uşaktı. Vesta gibiler karşısında hep iki büklüm, başı hep öne eğik duran biriydi. Vesta ise hem doğuştan hem de evliliği sayesinde hayatın efendisiydi. Şoför gibi milyonlarca insanın kaderi, onun o pembe-beyaz ellerinin bir işaretine bakardı. Salgından önceki günlerde Şoför gibi kişilerle en ufak temas bile onun havasını kirletirdi. Hey gidi hey, bir keresinde tanık olmuştum. Hatırlıyorum da bir zamanlar büyük patronlardan birinin Bayan Goldwin diye bir karısı vardı. Kadın tam özel zeplinine binecekken şemsiyesini yere düşürdü. Uşaklardan biri şemsiyeyi yerden alıp kadına, memleketin en soylu ve en zengin hanımlarından biri olan Bayan Goldwin'e uzatma kabahatini işledi! Kadın sanki karşısında cüzamlı varmış gibi hemen geri çekilip şemsiyesini alması için sekreterine işaret etti. Ayrıca sekreterine bu mahlukatın adını alıp hizmetinden hemen çıkarması emri verdi. İşte Vesta Van Warden da böyle bir kadındı. Oysa bu kadın şimdi Şoför'ün kölesi olmuştu ve ondan dayak yiyordu.

Bill, hah tamam işte, Şoför'ün adı Bill'di. Rezil, ilkel bir adamdı, kültürlü insanların incelikli güdülerinden, şövalyece duygularından eser yoktu onda. Adalet diye bir şey yok diyorum ya, işte kadınlığın şahikası Vesta Van Warden, onun eline düşmüştü, daha ne olsun... Bunun ne kadar acıklı

bir durum olduğunu hiç anlamayacaksınız sevgili torunlarım çünkü sizler de yabani hayattan başka bir şey bilmeyen küçük birer vahşisiniz. Neden Vesta benim olmasındı ki? Kültürlü, incelikli bir adamdım ben, önemli bir üniversitenin profesörüydüm. Gerçi Vesta salgından önce o kadar yüksek bir konumdaydı ki benim yaşadığımdan haberi bile olmamıştır... Onu Şoför'ün eline düşüren bu büyük alçalmaya oradan pay biçin. İnsanoğlunun yeryüzünden tamamıyla silinmesinden daha küçük hiçbir olay, onunla tanışmamı, konuşmamı, gözlerinin içine bakmamı, elini tutmamı ve evet, onu sevmemi, üstelik onun da bana karşı boş olmadığını görmemi sağlayamazdı. Dünyada Şoför diye bir adam olmasaydı Vesta'nın, evet, onun bile beni sevebileceğine inanmak için nedenlerim var. Aah, ah, sekiz milyar insanı öldüren şu veba neden bir adamı daha öldürmemiş, neden Şoför'ü sağ bırakmıştı ki?

Bir keresinde Vesta, Şoför balık tutmak için kamptan ayrılmışken, onu öldürmem için yalvardı bana. Gözleri yaşlarla dolu halde yalvardı hem de. Ama Şoför kuvvetli ve öfkeli biriydi, korktum. Onunla konuştum. Vesta'yı bana versin diye atımı, midillimi, köpeklerimi, yani sahip olduğum her şeyi teklif ettim ona. Sırıtıp başını iki yana salladı. Ağır konuştu. Eskiden uşaklık ettiğini, benim gibi adamların ve Vesta gibi kadınların ayaklarının altındaki tozdan başka bir şey olmadığını, oysa şimdi memleketin en büyük hanımının kendisine hizmetçilik edip yemeğini pişirdiğini ve çocuklarına baktığını söyledi. 'Sizin zamanınız salgından önceydi ama artık gün benim günüm, hem de harika bir gün. Hiçbir şey karşılığında eski günlere geri dönmem.' Bunları söyledi ama bire bir bu sözcükleri kullanmadı. Çirkin konuşan, fesat bir adamdı, sürekli edepsiz laflar ve küfürler dökülürdü dudaklarından.

Ayrıca eğer kadınına göz süzerken yakalarsa boynumu kıracağını, onu da döveceğini söyledi. Ne yapabilirdim ki? Korktum. Tam bir canavardı herif. Kampı bulduğum ilk ak-

şam Vesta'yla yitirdiğimiz dünyaya ilişkin harika bir sohbet yapmıştık. Biz sanattan, kitaplardan, şiirden konuşurken Şoför dinlemiş, pis pis sırıtmış, bizi aşağılayarak gülmüştü. Kafasının basmadığı bir sohbeti dinlemekten sıkılıp kızmış ve sonunda sohbetimizi keserek şöyle demişti: 'Ve karşınızda bir zamanların patronlarının en büyüğü Van Warden'ın eşi Vesta Van Warden. Bu yücelerde gezinen burnu havada güzellik, şimdi bana karılık ediyor. Ya, işte böyle Profesör Smith, artık devir değişti, devir değişti. Gel bakayım kadın, şu çizmelerimi çıkar da ayaklarım rahatlasın. Seni nasıl terbiye ettiğimi Profesör Smith de görsün.'

Vesta'nın dişlerini sıktığını, isyan ateşinin yüzüne hücum ettiğini gördüm. Şoför vurmak için o kemikli yumruğunu kaldırınca korktum, çok büyük bir üzüntü hissettim. Ona karşı koymak için hiçbir şey yapamadım. Bu saygısızlığa tanık olmamak için kalkıp gideyim istedim. Ama Şoför güldü, orada kalıp olacakları izlemezsem beni dövmekle tehdit etti. Böylece orada, Temescal Gölü kıyısındaki o ateşin başında oturup Vesta'nın, Vesta Van Warden'ın diz çökerek o pis pis sırıtan, kıllı, maymuna benzeyen insan canavarın çizmelerini çıkarışını izlemek zorunda kaldım.

Ah benim sevgili torunlarım, bilemezsiniz. Zaten böyle davranışlar dışında bir şey görmemiş olan siz bunu anlamazsınız.

Vesta o rezil, o aşağılık görevi yerine getirirken Şoför de 'İyi terbiye ettim, dizginlerini sıkı tuttum,' diyerek böbürleniyordu. 'Bazen birazcık inatlaşıyor, az bir şey direnç gösteriyor ama yanağına yediği bir tokattan sonra sakinleşiyor, kuzular gibi uysal oluyor.'

Bir başka sefer de şöyle dedi: 'Her şeye yeniden başlamalı, çoğalmalı, dünyayı doldurmalıyız. Halbuki sen bunu yapacak durumda değilsin, Profesör. Senin bir kadının yok ve biz de o bildiğin cennet bahçesinde değiliz.[15] Neyse ki ben kibirli biri değilim. Bak sana ne diyeceğim Profesör,'

derken henüz bir yaşını ancak bulmuş bebeği gösterdi. 'İşte senin karın. Ama büyüyene kadar beklemen lazım. İyi, değil mi? Burada hepimiz eşitiz ve bu gölün en büyük kurbağası benim. Ama benim burnum havalarda değildir. Profesör Smith, sana bu büyük onuru, Vesta Van Warden ile benim kızımla nişanlanma onurunu veriyorum. Van Warden'ın da burada olup bu sahneyi görmemesi ne kötü, değil mi?'"

VI

"Şoförün kampında üç hafta boyunca sonsuz eziyetler çekerek yaşadım. Sonra bir gün benden, daha doğrusu Vesta üzerindeki, ona göre kötü etkimden bıkınca, bir önceki yıl Contra Costa'dan Carquinez Boğazı taraflarına giderken boğazın öte yakasında bir duman gördüğünü söyledi. Yani yaşayan başka insanlar da vardı ve bu sonsuz değerli bilgiyi üç hafta boyunca benden saklamıştı. Köpeklerimle atlarımı alıp hemen yola çıktım, Contra Costa tepeleri üzerinden boğaza vardım. Diğer yakada duman görmedim ama Costa limanında hayvanlarımı da bindirip karşıya geçebileceğim küçük bir çelik mavna buldum. Yine oralarda bulduğum eski bir keten bezi yelken hizmeti gördü, güney rüzgârıyla birlikte boğazı geçip Vallejo harabelerine vardım. Burada, şehrin eteklerinde kısa süre önce kurulmuş bir kampın izlerine rastladım.

Orada gördüğüm çok sayıda midye kabuğu, bu insanların neden körfezin kıyısına kadar indiğini gösteriyordu. Santa Rosa Kabilesi'ndendiler, eski demiryolunun sağ tarafı boyunca izlerini takip ederek tuzlayı geçip Sonoma Vadisi'ne geldim. Burada, Glen Ellen'daki eski tuğla fabrikasında kamplarını buldum.[16] Toplam on sekiz kişiydiler. İkisi yaşlı adamlardı, bunlardan biri de eski bankacı Jones idi. Diğeriyse Napa'daki eski akıl hastalıkları hastanesinin müdiresini kendine eş olarak almış olan eski rehinci Harrison'dı. Napa şehrinden, o zengin ve kalabalık vadideki diğer bütün kasaba

ve köyler içinden hayatta kalan tek kişiydi bu kadın. Kabilede onların dışında üç genç vardı; eski çiftçi Cardiff ve Hale ile eski amele Wainwright. Üçünün de karısı vardı. Salgından kurtulan kadınlar arasında Vesta'dan sonraki en büyük ödül olan Isadore, kaba, cahil çiftçi Hale'in payına düşmüştü. Dünyanın en ünlü şarkıcılarından biriydi, salgına San Francisco'da yakalanmıştı. Bir keresinde onunla saatlerce süren sohbetimizde başından bir sürü şey geçtiğini ve sonunda Mondecino Koruma Ormanı'nda Hale tarafından kurtarıldığını, bu durumda onun karısı olmak dışında yapacak bir şey kalmadığını söyledi. Hale okumamış olabilirdi ama iyi biriydi. Kocası keskin bir adalet duygusuna, doğru davranışlarda bulunma güdüsüne sahip biri olduğu için Isadore de Şoför'ün karısı Vesta'ya göre çok daha mutlu bir hayat sürüyordu.

Cardiff ile Wainwright'ın karıları, ağır işe alışkın, güçlü kuvvetli, sıradan kadınlar, tam da yaşamak zorunda kaldıkları yeni hayatın gerektirdiği tiplerdi. Bundan başka El Dredge'deki özürlüler evinden gelme zekâ özürlü iki yetişkinle kabile kurulduktan sonra doğan beş altı çocuk ve bebek vardı. Ayrıca bir de Bertha vardı. Babanın aşağılamalarına karşın gayet iyi bir kadındı o, Tavşandudak. Ben de kendime eş olarak onu seçtim. Edwin ve Hu-Hu, sizin annelerinizin annesi odur. Kızımız Vera ise senin baban Sandow'la evlendi, Tavşandudak. Sandow, Vesta Van Warden ile Şoför'ün en büyük oğluydu.

Sonuçta Santa Rosa Kabilesi'nin on dokuzuncu üyesi oldum. Benden sonra kabileye sadece iki yabancı katıldı. Birisi, Patronların soyundan gelen Mungerson'du. Kuzey California'nın vahşi topraklarında yalnız başına geçirdiği sekiz yıldan sonra güneye inip bizi bulmuştu. Kızım Mary ile evlenmek için tam on iki yıl beklemek zorunda kalan kişi odur. Öteki de Utah Kabilesi'ni kuran Johnson'dı. Utah, onun memleketinin adıydı, buradan çok uzaklarda, doğuda, büyük çölün arkasında bulunan bir yerdi. Zaten Johnson

California'ya, salgından tam yirmi yedi yıl sonra ulaşabilmişti. Utah'da hepsi erkek ve biri kendi olmak üzere üç kişi dışında kimsenin kalmadığını söylemişti. Yıllar boyunca bu üç adam birlikte avlanıp birlikte yaşamış, ancak sonunda umutsuzluğa kapılarak insan türünün kendileriyle beraber dünyadan silineceği korkusuna kapılmış, salgından kurtulan kadın olup olmadığını görmek için batıya, California'ya yönelmişlerdi. Johnson, iki arkadaşının öldüğü çölü tek başına aşmıştı. Aramıza katıldığında kırk altı yaşındaydı. Isadore ile Hale'in dördüncü kızıyla evlendi. Johnson'ın en büyük oğluysa Vesta ile Şoför'ün üçüncü kızı olan senin halanla evlendi, Tavşandudak. Johnson güçlü kuvvetli ve kendisi baş olmak isteyen biriydi. Bu yüzden Santa Rosalılardan ayrılıp San Jose'de Utah Kabilesi'ni kurdu. Sadece dokuz kişinin bulunduğu küçük bir kabiledir. Üstelik Johnson öldü. Ancak onun etkisi ve soyunun gücü sayesinde kabilesi hayatta kalıp güçlenecek ve dünyada uygarlığın yeniden başlamasında başlıca rollerden birini oynayacaktır.

Bunlar dışında bildiğimiz kadarıyla iki kabile daha var: Los Angelitoslar ve Carmelitoslar.[17] Bu son kabile, soyu eski Meksikalılara dayanan hayli esmer bir adam olan Lopez ile bir kadın tarafından başlatıldı. Lopez eskiden Carmel civarındaki dağlarda çobanlık yaparken karısı ünlü Del Monte Hotel'de[18] hizmetçi olarak çalışırmış. Los Angelitoslarla ilk temas kurmamızdan bu yana yedi yıl geçti. Toprakları gayet güzel ama çok sıcak. Şu anda dünya nüfusunun üç yüz elli ila dört yüz arasında olduğunu tahmin ediyorum, tabii dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan başka kabilelerin olmadığını varsayarak bu tahminde bulunuyorum. Varsa bile onlardan hiç haber alamadık. Johnson'ın çölü geçmesinden bu yana doğudan veya başka bir yönden en ufak bir haber veya işaret gelmedi. Çocukluğumda ve gençliğimde tanıdığım o kocaman dünya gitti. Yok oldu. Salgından önceki günleri yaşamış, artık yitip gitmiş o eski günlerin harikalarını gör-

müş son adam benim. Toprağıyla, deniziyle, göğüyle bütün gezegene hâkim olan, kendisini tanrı yerine koyan bizler, şimdi California denen şu memleketteki su boylarında ilkel bir yabanilik içinde yaşayıp gidiyoruz.

Öte yandan sayımız da hızla artıyor. Tavşandudak, mesela senin ablanın dört çocuğu var. Sayımız hızla artıyor ve uygarlık yolunda yeniden ilerlemek için hazırlanıyoruz. Zaman içinde nüfusumuzun artması nedeniyle etrafa yayılmak zorunda kalacağız. Belki de bundan yüz kuşak sonra bizim soyumuzdan gelenler Sierra Dağları'nın ötesine geçerek nesilden nesile, yavaş yavaş yollarına devam edecek ve yerleşimler kura kura Amerika kıtasının doğusuna doğru gidecekler. Aryanların dünya üzerinde yeniden dolaşması olacak bu.[19]

Ama yavaş, son derece yavaş olacak her şey; daha yola çıkmaya çok uzağız. Umutsuzluk verecek kadar uzağız hem de. Keşke bir tanecik fizikçi veya kimyacı sağ kalmış olsaydı... Olmadı işte, sonuçta bildiğimiz her şeyi unuttuk. Şoför, demir üzerine çalışıyordu. Bugün kullandığımız demir aletleri o dövdü. Ancak tembel bir adamdı, öldüğünde madenler ve makineler konusunda bildiği ne varsa kendisiyle birlikte götürdü. Bu tür şeyler hakkında ben ne bilirim ki? Ben kimyacı değil, klasik diller öğretmeniydim. Sağ kalan diğer adamlarsa hiç eğitim almamışlardı. Şoför'ün hayatta iki başarısı vardır: Güçlü bir içki damıttı ve tütün yetiştirdi. Bir keresinde sarhoşken Vesta'yı öldürdü. Gerçi o hep Vesta'nın gölde boğulduğunu söylerdi ama ben, sarhoşken gelen bir hiddet nöbeti sırasında kadıncağızı onun öldürdüğüne kesinlikle inanıyorum.

Sevgili torunlarım, bir de sizi büyücü-doktorlar konusunda uyarayım. Bir zamanların o asil mesleğinin komik taklitleri olarak kendilerine *doktor* derler ama aslında büyücüden başka bir şey değillerdir; şeytanın adamlarıdır, karanlığa ve batıl inançlara neden olurlar. Hilecidir onlar, yalancıdır. Ama biz de o kadar düşmüşüz, o kadar aşağı düzeylere inmişiz ki

onların yalanlarına inanırız. Bizim sayımız arttıkça onların da sayısı artacak, günün birinde bizi yönetmeye kalkacaklar. Halbuki şarlatandır onlar, yalancıdır. Doktor havalarına giren şu genç Şaşı'ya baksanıza, hastalıkları iyileştiren, bol avlar getiren büyüler ve muskalar satıyor, havalar düzelecek vaadinde bulunup karşılığında et ve post alıyor, insanlara ölüm çubuğu gönderiyor, binbir çeşit kara büyü yapıyor. Bakın size söylüyorum, bunları yaptığını söylerken yalan atıyor. Ben, Profesör Smith, Profesör James Howard Smith, onun yalan attığını söylüyorum. Yüzüne karşı da söyledim bunu. Neden göndermedi bana ölüm çubuğunu? Çünkü biliyor ki bana işlemez. Ama sen Tavşandudak, bu batıl inançların içine öylesine batmışsın ki bu gece uyanıp ölüm çubuğunu yanında görsen, kesin ölüp gidersin. Çubukta bir güç olduğundan değil, sen yabani insanların karanlık ve bulutlu zihnine sahip bir yabani olduğun için ölüp gidersin.

Bu büyücü-doktorların yok edilmesi, kaybedilen bütün bilgilerinse yeniden elde edilmesi gerekir. Bunun için ben de size mutlaka hatırlayıp çocuklarınıza anlatmanız gereken çok önemli bir şey belleteceğim. Çocuklarınıza deyin ki ateşte suyu ısıttığımız zaman içinde bulunan buhar adını verdiğimiz harika bir şey çıkar; işte bu buhar, on bin adamdan daha güçlüdür ve insanın bütün işlerini yapar. Böyle yararlı başka şeyler de var. İnsanın aynı derecede güçlü bir hizmetkârı da şimşeklerin içindedir; bu hizmetkâr geçmişte insanların kölesiydi, gelecekte de olacaktır.

Bambaşka bir şey de alfabe. Siz kaba resim-yazı dışında bir şey bilmiyorsunuz ama ben o ince işaretlerin ne dediğini alfabe sayesinde anlıyorum. Kabiledekiler denize indiği zaman benim hep Telegraph Tepesi'ndeki mağaraya gittiğimi görürsünüz ya, işte oraya birçok kitap sakladım. O kitaplarda çok önemli bilgiler var. Ayrıca alfabeyi öğrenmek için hazırladığım bir rehberi de kitapların arasına koydum. Böylece resim-yazı yazmayı bilen insan alfabeyi de okuyabilecek.

Günün birinde insanlar tekrar okuyacak ve eğer mağaramın başına bir şey gelmezse, işte o zaman insanlar bir zamanlar burada Profesör James Howard Smith diye birinin yaşadığını ve onlar için eski insanların bilgilerini sakladığını bilecekler.

İnsanların tekrar keşfetmekten kaçınamayacağı bir şey daha var. Adına barut derler. İnsanın uzun mesafeden bir canlıyı öldürmesini sağlar. Doğada bulunan bazı şeyleri uygun oranlarda karıştırdığınızda barutu elde edersiniz. Bu şeylerin ne olduğunu sorarsanız, unuttum ya da hiç bilmiyordum. Aslında bilseydim ne güzel olurdu... Hemen barut yapıp Şaşı'yı öldürür, batıl inanç denen şeyi ortadan kaldırırdım."

Hu-Hu, "Büyüyünce bütün keçilerimi, etlerimi ve postlarımı Şaşı'ya vereceğim ki bana büyücü-doktor olmayı öğretsin," diye karşı çıktı ona. "Öğrendiğim zaman da herkesin karşımda oturup beni dinlemesini sağlayacağım. Göreceksin, hepsi önümde diz çökecek."

İhtiyar ciddiyetle başını sallarken mırıldanmasını sürdürdü:

"Kir pas içinde yaşayan, üstüne hayvan postu geçirmiş bir yabaninin dudaklarından Aryanlardan kalma böyle lafların dökülmesi ne tuhaf. Dünya altüst olmuş. Salgından beri de bu vaziyette."

"Bana diz çöktüremezsin," diye göğsünü kabarttı Tavşandudak geleceğin büyücü-doktoruna. "Ölüm çubuğu gönder diye sana ödeme yaparsam ve çubuk işe yaramazsa, kafanı kırarım, anladın mı Hu-Hu?"

"Ben de Granser'ın şu barut denen şeyin nasıl yapıldığını hatırlamasını sağlayacağım," dedi Edwin, yumuşakça. "Böylece ikinizden de üstün olacağım. Tavşandudak, sen benim adıma savaşacak, benim için avlanacaksın; Hu-Hu, sen de ölüm çubuklarını benim adıma gönderip herkesi benim için korkutacaksın. Eğer Tavşandudak senin kafanı kırmaya çalışırsa barutumla onun icabına bakacağım. Granser hiç de sizin sandığınız gibi salak değildir. Onun dediklerini dinleyeceğim ve günün birinde hepinizin başına geçeceğim."

İhtiyar başını sallayıp şöyle dedi:

"Barut tekrar gelecek. Bunu hiçbir şey engelleyemez. Aynı eski hikâye yeniden, yeniden yaşanacak. Sayısı artan insanlar savaşmaya başlayacaklar. Barut sayesinde insanlar milyonlarca insan öldürecek ve çok ileride bir gün yeni bir uygarlık, sadece bu yoldan, ateş ve kan üzerinden evrilecek. Peki bunun faydası ne? Eski uygarlıklar nasıl yıkıldıysa bu yeni uygarlık da geçip gidecek. O uygarlığı inşa etmek elli bin yıl alsa da geçip gidecek. Zaten her şey geçip gider. Geriye sadece kozmik güç ve madde kalır, onlar da ebediyen devam edecek, sonu gelmez bir akış içinde birbiriyle itişip çekişecek o ölümsüz tipleri ortaya çıkarır: rahibi, askeri ve kralı. Çağların bilgeliği, şu bebelerin ağzında nasıl da dile geliyor... Kimisi savaşacak, kimisi yönetecek, kimisi dua edecek; uygar devletin hayranlık veren, eşi benzeri görülmemiş harikalarının, sonu gelmemecesine, tekrar tekrar kanlı iskeletleri üzerinde yükseldiği tüm diğer insanlarsa büyük ıstıraplar içinde sürekli çalışacak. Mağaradaki kitapları yok etsem de aynı şey; kitaplar olsun veya olmasın, içlerindeki eski gerçekler tekrar keşfedilecek, eski yalanlar tekrar devreye girecek, orada yazılan yaşantılar tekrar yaşanıp sonraki kuşaklara aktarılacak. Ne faydası var?"

Tavşandudak otlayan keçilere ve ikindi güneşine hızlı bir bakış atıp ayağa fırladı.

"Baksana," dedi Edwin'e, "bizim moruk gün geçtikçe sözü daha fazla uzatıyor. Hadi artık kampa gidelim."

Diğer iki oğlan köpeklerin de yardımıyla keçileri toplayıp ormanın içinden geçen yola doğru yürümeye başlarken Edwin de ihtiyarın yanında kalıp onu aynı doğrultuya doğru götürdü. Yola vardıklarında Edwin birden durup arkasına baktı. Tavşandudak, Hu-Hu, köpekler ve keçiler yanlarından geçti. Edwin sıkı kumların olduğu bölgeye gelen küçük bir vahşi at sürüsüne bakıyordu. Sayısı en az yirmiyi bulan taylarla kısrakların başında, kıyıya vuran dalgaların ucun-

daki köpüklerin sınırında durmuş, yay gibi boynu ve parlak gözleriyle denizden gelen tuzlu havayı koklayan güzel bir aygır vardı.

"Ne oldu?" diye sordu Granser.

"Atlar," dedi oğlan. "Onları sahilde ilk kez görüyorum. Herhalde yukarılarda dağ aslanlarının sayısı çok artmış ki onları aşağılara kadar sürmüşler."

Alçalmış güneş, parça parça bulutlarla kaplı ufuktan yelpaze şeklinde kızıl ışın huzmeleri yayıyordu. Yakında, kumsala vuran dalgaların geri çekilen beyaz sularında, denizaslanları, en eski zamanlardan kalan şarkılarını böğürüyor, kendilerini denizin üstündeki kara kayalara atmış, savaşıyor ve sevişiyorlardı.

Edwin, "Gel Granser," diye yönlendirdi ihtiyarı. İkisi de hayvan postuna bürünmüş, ikisi de barbarlara benzeyen ihtiyar ve oğlan, ormana giren yol boyunca keçilerin peşinden yürümeye başladılar.[20]

ÇEVİRMENDEN İLGİLİSİNE NOTLAR

Elinizdeki roman 1912 yılında İngiltere'de *London Magazine*'de yayımlandı. 1913 yılının Haziran ve Eylül ayları arasında ABD'de *American Sunday Monthly Magazine*'de tefrika edildi. 1915 yılında da Macmillan Yayınevi tarafından kitap olarak basıldı. Sonradan "kıyamet sonrası edebiyatı" olarak isimlendirilen edebi tarzın ilk örneklerinden ve kurucu metinlerindendir.

1 Cliff House: San Francisco'nun Pasifik Okyanusu kıyısında, şehir merkezine kuş uçuşu 10 kilometre mesafede, denize yukarıdan bakan kayalıklar üzerine kurulmuş bir restoran ve etrafındaki park. Golden Gate Milli Parkı içindedir. İlk kez 1858 yılında, bu kayalara çarparak batan bir geminin enkazı kullanılarak inşa edilen restoran, yangın nedeniyle dört kez yeniden yapılmıştır. Restoran şehrin ve ülkenin kalburüstü vatandaşlarını çekerken halk da civardaki tepe ve ormanlarda piknik yaparak, uzun ve geniş kumsalda okyanusun tadını çıkarırdı. Ayrıca sahilin yüz metre açığındaki kayalıklarda güneşlenen denizaslanlarını seyrederdi. Bunun dışında parkta müzeler, havuzlar, paten sahaları, spor tesisleri de vardı. Özellikle pazar günleri San Franciscolular atlı ve motorlu arabalarıyla, atlarıyla, bisikletleriyle ve tramvaylarla parka akın ederdi. Elinizdeki kitap yazıldığı sırada (1910) restoran dördüncü kez yapılalı bir yıl olmuştu. Restoran, 1977 yılında California eyaletinin milli parklar idaresi tarafından satın alınıp restore edilmiştir ve halen çalışmaya devam etmektedir.

2 Zeplin ismi, eskiden beri bilinen uçan balonda büyük değişiklikler yapıp 1900 yılında istenen yöne yönlendirilebilen bir hava taşıtı haline getiren Alman Ferdinand von Zeppelin'den gelir. Bu kitabın yazıldığı yıl olan 1910, aynı zamanda zeplinlerin sivil havacılıkta kullanılmaya başlandığı yıldır. Avrupa'dan ABD'ye ve birçok ülkeye seferler yapılır. Ancak 1937 yılında Hindenburg isimli zeplinin kaza yaparak otuz altı kişinin ölümüne neden olmasından sonra sivil havacılıkta uçaklar ön plana çıkmaya başlar.

Uçaklar ise Jack London'ın bu kitabı yazdığı yılda henüz sadece kâşiflerin ve maceracıların ilgi alanına giren uçan makinelerdir. I. Dünya Savaşı'nda sınırlı biçimde kullanılacak, savaş sonrasında yavaş yavaş gelişerek havayolu ulaşımında zeplinlerin yerini alacaklardır. İlk jet motorlu uçaklar, 1940'lı yıllarda Almanlar tarafından uçurulan askeri uçaklardır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra bu teknoloji sivil alana da uygulanır ve jet motorlu yolcu uçakları yaygınlaşır. Jack London burada uçakların süratine ilişkin bazı rakamlar veriyor. Günümüzde sıradan sivil havayolu uçakları

bile bin kilometreye yakın hız yapabiliyor. Ancak Jack London'ın zamanında bu, çok az insanın akıl edebileceği bir şeydi. London yine de uçakların giderek hızlanacağını, hatta kendi zamanındaki insanların akıl edemeyeceği süratlere ulaşacağını öngörmüş. Sadece insanın havacılıktaki gelişiminin bu kadar hızlı olacağını öngörememiş. Metinde bahsedilen saatte 500 kilometrelik (metinde 300 mil) hıza, sivil havacılıkta 1950'lerde ulaşıldı. Metinden anlaşıldığına göre Jack London bu hıza ancak öncü havacıların ulaşabileceğini düşünüyordu.

3 Kutsal Kitap'a (1 Samuel 17) göre Filistinlilerin yiğit savaşçısı Golyat adlı dev gibi bir adam, Filistin ordusuyla İsrail ordusu karşı karşıya geldiğinde, "Boş yere savaşmayalım. Benim karşıma bir savaşçı çıkarın, kim kazanırsa onun ordusu kazanmış sayılsın," önerisinde bulunur. İsraillilerden kimse çıkmaz, ta ki asker ağabeylerine yemek getiren çoban Davut durumu öğrenene kadar. Davut elinde sapanıyla kılıcını ve zırhını kuşanmış Golyat'ın karşısına çıkar. Sapanıyla attığı taş Golyat'ın alnına gelir ve onu öldürür.

4 Jack London'ın en yakın arkadaşı olan şair ve oyun yazarı George Sterling'in (1869-1926) "The Testimony of the Suns (Güneşlerin Tanıklığı)" adlı uzun kozmik şiirinden alıntı. California'nın öncü romantik şairlerinden ve bohemlerinden olan Sterling'in, Jack London'ın üzerinde büyük etkisi vardı. London'ı bölgenin sanat çevresine tanıştıran, ona "Kurt" lakabını takan, onun Ay Vadisi'ndeki Glen Ellen köyüne yerleşmesini sağlayan kişidir. Jack London yazdığı bazı eserleri önce ona gösterirdi. Birlikte aktıkları âlemlerin günlerce, gecelerce sürdüğü ve London'ın eve tükenmiş halde döndüğü bilinir. London, başyapıtı *Martin Eden*'ın en önemli karakterlerinden Russ Brissenden'i yaratırken George Sterling'den esinlenmiştir. Evrenin düzenine hayranlığını ve saygısını yansıtan bu şiirde Sterling, gök cisimlerinin arasında gezinir, uzayın korkunç soğuğunu ve karanlığını hisseder, varlığından haberli olmadığımız dünyaları arar.

5 Kanadalı şair Bliss Carman'ın (1861-1929) en tanınmış şiirlerinden. Ekim ayında çeşitli renklere bürünen doğayı anlatan üç kıtalık harika bir şiir. Yazarın ölçü ve uyak düzenine uyarak alıntının yapıldığı ikinci kıtayı şöyle çevirdim.

Başıboş Bir Şarkı

Bilir misiniz, akağaçların o kızıl rengi nasıl da irkiltir beni,
Borazanların sesleri gibi.
Yalnız ruhum heyecandan titrer,
Kırağının örttüğü çiçekler gibi sisler altında kalınca tepeler.

6 Dünyanın en büyük salgın hastalığı, 1340'lı yılların ortalarında Asya'da ortaya çıkıp ticaret gemilerindeki sıçanların üstünde yaşayan

pirelerle Avrupa'ya yayılarak 1350'lerin ortalarına kadar etkisini sürdüren veba salgınıydı. En çok ölüme 1347-1351 yılları arasında neden olan salgın, o zaman adı Konstantinopolis olan İstanbul ile İtalya üzerinden Avrupa'ya girdi, bu kıtadaki kalabalık ve sağlık kurallarına pek dikkat edilmeyen şehirlerde kendine çok uygun bir ortam bularak hızla yayıldı. Kıtanın tamamı salgından etkilendi. Özellikle şehir ve kasabalarda yaşayan insanlar salgından kaçmak için köylere ve hastalığın bulaşmadığı yerlere akın ederek salgını oralara da taşıdılar. Hastalık, belirti gösterdiği andan itibaren iki saatle iki gün arasında insanı öldürüyordu. Ölenlerin vücudunun çeşitli yerlerinde kara lekeler görüldüğü için bu hastalığa "Kara Veba" veya "Kara Ölüm" de denmiştir. Salgında ölen insan sayısı konusunda kesin bir rakam olmasa da 25 milyondan 200 milyona kadar değişen tahminler yapılmaktadır. Avrupa nüfusunun yarıya yakınının öldüğü ve bu nüfusun tekrar eski düzeyine gelmesinin iki asır aldığı bilindiğinde ne kadar büyük bir salgın olduğu anlaşılır.

7 Bu tutar bugün için az gelebilir ama Jack London'ın bu romanı yazdığı 1910 yılında büyük paraydı. Enflasyon hesabına göre bu paranın 2019 yılındaki değeri 48 milyar dolar ediyor.

8 Jack London 1910 yılında bu romanı yazarken yüz sene sonrasına dair bazı isabetli nüfus tahminlerinde bulunuyor: Daha sonra San Francisco Bay Area adı verilen San Francisco Körfezi civarındaki yerleşimlerde, 1910 nüfus sayımına göre 925 bin kişi yaşıyordu. London, yüz yıl sonra bu sayının yedi milyon olacağını tahmin etti; 2010 sayımına göre, 7.1 milyon. Dünya nüfusunun sekiz milyar olacağını tahmin etti; 7.2 milyar. Ancak yanıldığı tahminler de var: San Francisco şehrinde 2013 yılında dört milyon kişi yaşayacağını düşünüyordu; 810 bin kişi. Avrupa nüfusunun 2000 yılında 1.5 milyar olacağını tahmin etmişti; 728 milyon. İleride görülecek, 2013 yılında New York şehri için 17 milyon tahmini yapıyor; 8.5 milyon.

9 Berkeley, College of California adlı özel okullarına kampüs yeri arayan ve şehirlerine bir üniversite kurmak isteyen varlıklı ailelerin başlattıkları bir yerleşimdi. Bu Oakland'lı aileler, kuracakları üniversite kampüsü için kendi şehirlerinin on kilometre kadar batısında bir yer belirlediler. Sonra da üniversiteyi finanse etmek için kampüs civarında büyük araziler alıp buraya yerleşmek isteyenlere kârla satmayı düşünüp modern ızgara planına göre tasarladıkları kasabada arazi satışına başladılar. Ancak maddi güçleri okulu kurmakta yetersiz kalınca işe devlet el attı ve okul, 1868 yılında University of California at Berkeley adıyla bilinen ünlü devlet üniversitesi haline gel-

di. Okul civarında kurulan kasabanın adı da Berkeley oldu. Resmi kuruluşu 1878 yılı olan Berkeley kasabası, öncelikle okulda eğitim gören ve eğitim veren kişilerin oturduğu bir yerdi. Jack London'ın yaşadığı ve elinizdeki romanı yazdığı yıllarda da eğitimli ve aydın kişilerin yaşadığı bir kasaba olma özelliğini sürdürmekteydi ki bu durum günümüze kadar devam etmiştir.

10 Jack London'ın en sevdiği ve eserlerinde dizelerinden alıntılar yaptığı şairlerden William Ernest Henley'in (1849-1903) 1892 yılında yayımladığı "Song of the Sword (Kılıcın Şarkısı)" adlı şiirden bir dize. Henley'in, arkadaşı İngiliz yazar Rudyard Kipling'e ithafen yazdığı "Song of the Sword"da kılıç, insana seslenir ve kendisiyle tanıştıktan sonra insanın nasıl güçlenip karanlığı gerilettiğini, güçlüyü güçsüzden ayırdığını, şeytani bir doğurganlık içindeki kötülükle savaştığını anlatır.

11 Santa Rosa, California'nın orta bölümünde yer alıyor. British Columbia ise, kuzeye doğru California'dan sonra Oregon ve Washington eyaletlerini geçtikten sonra gelen Kanada toprakları içinde, Santa Rosa'nın kuş uçuşu yaklaşık 1300 kilometre kuzeyinde. Zeplinin düştüğü yer olan 4.321 metre yüksekliğindeki volkanik Shasta Dağı ise Kızılderililerin 11 bin yıl önce yerleşim kurduğu bir yer ve onlarca kutsal kabul ediliyor. California eyaletinin kuzey tarafında kalan bu dağla Santa Rosa arasında yaklaşık 350 kilometre var.

12 Elinizdeki kitabın yazıldığı 1910 yılı itibariyle Richmond şehrinin kuzeyindeki ıssız sahil bölgesi, 1880'lerden beri dinamit üretilen ve bu üretimde kullanılan nitrogliserinin depolandığı büyük ambarların bulunduğu bir yerdi. Bu bölgede 1960'lara kadar patlayıcı üretimi devam etti. Eskiden beri bu tesislerde arada sırada büyük patlamalar olur, can kaybı ve yaralanmalar yaşanırdı. Kitabın yazıldığı tarihten bir süre önce de otuz kişinin öldüğü bir patlama olmuştu. Bu patlamalar, patlayıcı madde üretim teknolojisi tamamen değişene kadar devam etti. Günümüzde burası büyük bir parkın parçasıdır. Parkın civarındaki caddelere, eskiden burada üretim yapmış firmalardan Giant ile Atlas'ın isimleri verilmiş, parkın bir bölümü ise nitrogliserine atfen Nitro olarak adlandırılmıştır.

13 Bu yazar, "Başına Buyruk Kedi" başlıklı bir öykü yazan 1907 Nobel Edebiyat Ödülü sahibi İngiliz yazar ve şair Rudyard Kipling (1865-1936) olmalı. Kipling bu öyküde ilkel çağlarda insanların bazı hayvanları nasıl evcilleştirdiklerini hikâye eder. Köpeği, atı ve ineği evcilleştiren kadın, başına buyruk olan kediyi evcilleştirememiş ve onunla bir anlaşma yapmıştır. Buna göre kedi fareleri öldü-

recek, evin çocuğunu oyalayacak, kadın da kediye süt verip onu mağarasına, ateşin yanına alacaktır. Ancak at, köpek ve ineğin aksine kedi bağımsızlığını tam olarak kaybetmez çünkü anlaşmaya, belli zamanlarda özgürce dışarı çıkıp sonra geri geleceğine ilişkin bir madde koydurmuştur.

14 Burada bahsedilen yer, dünyanın ilk ulusal parklarından biri olan Yosemite Ulusal Parkı'dır. California eyaletinde, denizden yaklaşık 250 kilometre içeride bulunan Sierra Dağları bölgesindeki üç bin kilometrekarelik bu park, 1864 yılında, yani Amerikan İçsavaşı sürerken, ABD Başkanı Abraham Lincoln tarafından kuruldu ve 1984 yılında UNESCO tarafından dünya doğa mirası listesine alındı.

15 Kutsal Kitap'ta cennet bahçesi (İng: Garden of Eden) konusu şöyle anlatılır: Tanrı dünyayı yarattıktan sonra topraktan Âdem'i yaratır ve hayat nefesi üfleyerek bir bahçeye yerleştirir. Sonra da onun yalnız kalmasını istemeyerek ona bir eş yaratmayı düşünür. Topraktan bütün hayvanları ve kuşları Âdem'e getirir. Âdem, bütün bu hayvanlara isim verir ama aralarında kendine uygun birini bulamaz. Bunun üzerine Tanrı, Âdem'e derin bir uyku verir. Âdem uyuduktan sonra onun kaburga kemiklerinden birini alıp etle kaplayarak kadını yaratır.

16 Sonoma Vadisi ve Glen Ellen köyü, Jack London'ın da yaşadığı yerdir. Jack London 1905 yılında burada büyük bir arazi satın aldı ve sonraki yıllarda da almaya devam ederek bir dağın neredeyse bütün bir yamacının sahibi oldu. Ömrünün son beş yılını bu çiftlikte eşi Charmian ile birlikte geçirdi.

17 Carmel, ABD'nin California eyaletinin orta kesimlerinde, deniz kenarındaki bir kasaba. Los Angeles, daha güneydeki şehir. Utah ise California'nın doğu komşusu Nevada eyaletinin doğusundaki eyalettir. Bunlar dışında Jack London'ın bu romanında geçen bütün yerler, San Francisco Bay Area diye anılan, San Francisco Körfezi etrafındaki irili ufaklı yerleşim birimleridir: Oakland, Santa Rosa, Sonoma Vadisi, Alameda, Berkeley, Contra Costa, Vallejo, Napa ...

18 ABD'nin ilk lüks otellerinden Hotel Del Monte, 2.5 kilometrekarelik ormanlık ve yeşillik bir arazinin içindeki kocaman bir konak olarak kapılarını konuklarına açtığı 1880 yılından 1942 yılına kadar California'daki Monterey kasabasında hizmet verdi. ABD'nin dört demiryolu baronundan biri tarafından açılan otel, golf ve polo sahalarıyla, yarış pistleriyle, ormanları, bahçeleri, havuzları ve diğer özellikleriyle büyük bir başarı kazandı, kalburüstü kesimin uğrak yerlerinden biri haline geldi. Jack London'ın bu kitabı yazdığı yıllarda Başkan Theodore Roosevelt'ten Hollywood yıldızlarına, zengin işadamlarına kadar çok sayıda müşterisi oldu.

1924'te yanan ve yeniden yapılan otel, 1942 yılında Deniz Kuvvetleri tarafından kullanılmaya başlandı. 1947'de Deniz Kuvvetleri tarafından 2.5 milyon dolara satın alındı. O tarihten bu yana da Herrmann Hall adıyla ABD Deniz Harp Okulu'nun lisansüstü eğitim merkezi ve öğrenci lojmanı olarak kullanılıyor.

19 Tarihöncesi zamanlarda İran ile Hindistan'ın kuzeyine yerleşmiş olduğu düşünülen bir kavim. Aryan kavmine Türkiye'de "Ariler" veya "Ari ırk" da denir. Bu kavmin, bu bölgede Hint uygarlığını geliştirdikten sonra büyük bir göçe başlayarak yüzyıllar içinde Avrupa'ya gelip oraya yerleştiği düşüncesi hâkimdir. Hintlilerin, İranlıların ve Avrupalıların bu kavimden türediği, dillerinin de bu insanların dilinden geldiği düşünülür.

20 Elinizdeki çeviri, kitlesel olarak ilk kez Çin'de yayılıp insandan insana bulaşarak iki ay gibi çok kısa bir sürede tüm ülkelere yayılan Koronavirüs adlı virüsün meydana getirdiği Covid-19 hastalığının bütün dünyayı etkisine aldığı bir dönemde, 2020 yılının Nisan ayında yayına hazırlandı. Bu ölümcül salgın o kadar hızlı ve kolay yayılıyordu ki bulaştan korunmak için tek çarenin insanların birbirinden uzaklaşması olduğu anlaşıldı. Dünyada ve Türkiye'de insanlar evlerine çekilmek zorunda kaldı. Zorunlu olanlar dışındaki işyerleri, fabrikalar, okullar, devlet daireleri, pazarlar, ticaret alanları, eğlence mekânları, kısacası insanların bir araya geldiği bütün ortamlar kapatıldı. Tüm sanat, kültür ve spor etkinlikleri iptal edildi. Her türlü yolculuk sona erdirildi. Birçok ülkede sokağa çıkma yasağı ilan edildi. Yine de 22 Nisan 2020 itibariyle dünyada virüse yakalandığı saptananların sayısı dünyada 2.7 milyona, Türkiye'deyse 100 bine varmıştı. Bu sadece tespit edilenler. Bunun yaklaşık on katının da saptanamadığı veya hastalığı hafif geçirdiği sanılıyor. Ölüm sayısı da resmi rakamlara göre dünyada 185 binin, Türkiye'de iki binin üzerinde. Aynı tarih itibariyle dünyada Koronavirüs'ün en çok bulaştığı ve en çok can aldığı ülke olan ABD'de, Jack London'ın yaşadığı ve kitapta anlatılan olayların geçtiği California eyaleti, 40 bine yakın hasta ve 1.500'e yakın ölümle salgının önemli merkezlerinden biri. Bu tür büyük toplumsal olayların edebiyata yansıyacağı öngörülebilir. Ancak Jack London'ın elinizdeki romanı yazarken esinlendiği büyük bir salgın yoktu. 1900'lerin ilk yıllarında San Francisco'da yüz küsur kişinin etkilendiği küçük bir veba salgını görülmüştü. Dünyada yirmi milyon, ABD'de ise 700 bine yakın insanın ölümüne neden olan İspanyol Gribi, 1918'de, yani Jack London bu kitabı yazdıktan sekiz yıl sonra çıkmıştır. Dolayısıyla Jack London'ın esin kaynakları arasında, tanık olduğu bir salgın yoktur. Ama onun bilimsel gelişmeleri yakından takip ederek eserlerine yansıt-

tığını biliyoruz. Louis Pasteur, Robert Koch gibi mikrobiyolojinin uluslararası öncülerinin veya ABD'deki bilimcilerin çalışmaları konusunda okumalar yaptığı, tanıdığı bilim insanlarından bilgi aldığı, romanda ilgili yerlerden anlaşılıyor. Ayrıca dünyanın geçirmiş olduğu büyük salgınlar konusunda da bilgilenmiş olduğunu ve on beş bin kitabı içeren kütüphanesinde Kara Veba'dan bahseden kitapların bulunduğunu varsayabiliriz. Bütün eserleri gibi romanını bu bilgi temelinde kurgulamış olmalı. Sonuçta bu bilimsel temel ve kendi öngörü gücü sayesinde yüz on yıl öncesinden, 2020'de yaşananlara benzer sahneler yazmış. Örneğin bilim insanlarının mikrobu bulmak ve yok etmek için canları pahasına yaptığı çalışma ve onlara duyulan saygı, Koronavirüs karşısında sağlıkçıların davranışı ve onlara duyulan saygıyla paraleldir. Salgının hava taşıtlarıyla yayılmasına, Koronavirüs'te de rastlıyoruz. Romanda okuduğumuz, kişisel varlığını bile hiçe sayarak kahramanca başkalarına yardım edenlere, birbirleriyle dayanışanlara 2020'deki salgında da tanık oluyoruz; aynı şekilde bencillere, çıkarcılara, açgözlülere de... Yine Kızıl Veba salgınında elindeki olanaklarla sadece kendini kurtarmaya bakan kapitalistlerle Koronavirüs salgınında işçilerini işten kovan veya ücretsiz izne çıkaran günümüz kapitalistleri arasındaki devamlılığı fark ediyoruz.

Son olarak, Jack London'ın kurguladığı Kızıl Veba mikrobu, önüne çıkan herkesi hemen öldürüyordu. Koronavirüs belki bu mikrop kadar öldürücü değil ama onun da insanın vicdanına sığmayan bir stratejisi, doğanın acımasız işleyişi demek olan, neredeyse "evrimsel ilke" denilebilecek bir mekanizması var: Varlığını sürdürmek ve yayılmak için nüfusun en hareketli kesimi olan gençlerle bünyesi kuvvetli olan kişilere ihtiyaç duyuyor. Bu kişilere bulaştığında onları öldürmek yerine kendini onlara taşıtıyor. Öyle ki fark etmeden ya da çok hafif belirtilerle hastalığı geçiren çok kişi var, bunlar dolaşıyor ve virüsü yayıyor. Asıl hayati tehlike yarattığı kesimse, ezici çoğunlukla zayıflardan oluşuyor.

Nasıl bir hastalık yapıcı organizma aracılığıyla gelirse gelsin hiçbir pandeminin Kızıl Veba gibi uygarlığımızı çökertmeyeceğini umalım; insanlığın yüz on yıl öncesinden bu yana büyük ilerleme kaydettiğini, romandaki şiddet sahnelerinin tamamen gündemimizden çıktığını gönül rahatlığıyla söylemek, o kadar da kolay değil.

MODERN KLASİKLER DİZİSİ - 152

Jack London, 1912 yılında İngiltere'de *London Magazine*'de yayımlanmaya başlayan *Kızıl Veba* yapıtıyla "kıyamet sonrası" edebiyatın öncüleri arasına girmiştir. Nüfustaki, bilim ve teknikteki, ekonomideki sıçramaların büyüsüyle gözlerin kamaştığı bir çağda yazar, uygarlığımızın kırılganlığını anımsatır. Yapıtı milyonlarca insanın doldurduğu şehirlerin ve kırların ıssızlığa teslim oluşundaki hızı bütün çarpıcılığıyla ortaya koyar. Yalnızca nüfusun değil, bilginin, üretimin, hatta dilin yitirilişi, eski uygarlıkla köprü olan bir profesörün gözünden yeni insanlığa anlatılır. Peki yeni insanlık bu ihtiyara kulak verecek midir? *Kızıl Veba*'da yirminci yüzyılın başından yüz yıl sonrasına, 2010'lar dünyasına bakan Jack London'ın öngörülerindeki keskinlik, kitabı bir klasik olmanın ötesinde, günümüz için hâlâ canlı bir eleştiri kılıyor.

JACK LONDON (1876-1916): Asıl adı John Griffith Chaney olan Jack London, 12 Ocak 1876'da San Francisco'da doğdu. Çocukluğunu anne ve baba sevgisinden mahrum geçirdi. Babası tarafından terk edildikten sonra, California'daki Oakland'da, annesinin ve London soyadını aldığı üvey babasının yanında yetişti. On dört yaşında okulu bırakarak serüven dolu bir hayata başladı. On dokuz yaşına geldiğinde, dört yıllık ortaöğrenimini bir yılda tamamlayarak California Üniversitesi'ne girdi. Ancak öğrenimini yine yarım bıraktı. İlk kitabı *Son of the Wolf* (1900; Kurt Kanı) geniş bir okur kitlesine ulaştı. Ona kalıcı bir ün sağlayan yapıtı ise *The Call of the Wild* (1903; *Vahşetin Çağrısı*) oldu. Diğer önemli yapıtları arasında *White Fang* (1906; *Beyaz Diş*), *Iron Heel* (1907; *Demir Ökçe*) ve *Burning Daylight* (1910; Yanar Gün) sayılabilir. En kalıcı yapıtlarından biri olarak kabul edilen *Martin Eden*'ın (1909) yanı sıra iki otobiyografik romanı daha vardır: *The Road* (1907; Yol) ve *John Barleycorn* (1913). Kitapları yabancı dillere en çok çevrilmiş Amerikalı yazarlardan biri olan London, 22 Kasım 1916'da ardında çok sayıda eser bırakarak hayata gözlerini yumdu.

9 786257 070782

2019 Telif Hakları THG 0445650 RNR

BÜTÜN ESERLERİ - 10

8 TL